

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Факультет історії, політології та міжнародних

відносин

Кафедра міжнародної інформації

ЕВОЛЮЦІЯ ІМІДЖУ АНГЕЛИ МЕРКЕЛЬ НА ПОСАДІ КАНЦЛЕРА
НІМЕЧЧИНИ

Дипломна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала студентка 6 курсу, 604 групи

Спеціальність 291 Міжнародні відносини,

суспільні комунікації та регіональні студії

Терещенко Аліна Анатоліївна

Керівник: к. політ. наук, доц. Катеринчук П.М.

Рецензент:

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри №_____

від_____

зав. кафедри_____ проф. Фісанов В.П.

Чернівці – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНА ТА БІОГРАФІЧНА БАЗА	
ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
1.1 Інформаційно-понятійний зміст категорії «політичний імідж».....	8
1.2 Огляд біографічних відомостей про Ангелу Меркель.....	18
1.3 Початок політичної кар’єри та загальна характеристика політичної діяльності А. Меркель.....	22
РОЗДІЛ 2 ПОЛІТИЧНИЙ ІМІДЖ КАНЦЛЕРА АНГЕЛИ МЕРКЕЛЬ.....	
2.1 Імідж Ангели Меркель як лідера політичної сили.....	31
2.2 Аналітичний огляд іміджу А. Меркель в німецьких ЗМІ.....	42
2.3 Використання іміджевих технологій А. Меркель у передвиборчих кампаніях.....	52
РОЗДІЛ 3 ІМІДЖ КАНЦЛЕРА АНГЕЛИ МЕРКЕЛЬ НА	
ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ АРЕНІ.....	
3.1 Імідж Ангели Меркель в зовнішньополітичній діяльності Німеччини.....	63
3.2 Геополітичний аспект «німецького федералізму» А. Меркель.....	74
3.3 Ангела Меркель та Україна.....	80
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97
АНОТАЦІЯ	109

ВСТУП

Актуальність дослідження. Боротьба на політичній арені, що розгортається між учасниками виборчої битви, диктує свої умови для успішної реалізації задуманих планів ведення самих політичних кампаній, а одним із найважливіших компонентів будь-якого подібного плану є створення та підтримання обраного для кампанії іміджу політичної одиниці. Звідси випливає, що формування іміджу є основою успішності будь-якої політичної кампанії. Тому щоб вона мала успіх, необхідно вивчати основи формування соціально-психологічних механізмів створення іміджу. Так як проблема іміджу політичного лідера повною мірою і вже дуже давно вивчається за кордоном, можна говорити про те, що цей досвід не може бути застосований до вітчизняної практики через те, що існує різниця в політичному устрої будь-якої країни.

Сучасна Україна знаходиться в постійних пошуках оптимальних шляхів демократичного розвитку і вдосконалення парламентської системи. Але осмислення сучасного державно-правового розвитку, його прогнозування неможливе без вивчення вітчизняних національних традицій, їх історичного тла, а також правової еволюції, немислимою без використання іноземного досвіду, різних форм запозичення. Шукати рішення для тих чи інших поставлених завдань необхідно шляхом аналізу своєї власної історії, а також шляхом звернення до досвіду іноземних держав. Формування іміджу політичного лідера – трудомісткий процес, який ускладнюється за наявності міжнародної напруги, спричиненої кризовими ситуаціями чи явищами.

Актуальність роботи зумовлена потребою наукового осмислення ролі іміджу політичного лідера в період глобальних трансформацій, важливістю визначення існуючого іміджу політика та чинників його формування в процесі виборчої кампанії. Крім того, повсюдне використання PR-технологій

поставило на порядок денний завдання виявлення шляхів оптимізації процесу формування іміджу і контріміджа, з точки зору їх правового і морально-етичного забезпечення в політичній практиці останніх виборчих кампаній всіх рівнів. Наявність проблеми взаємодії політичного та комунікаційного полів, реальних можливостей просування і формування іміджу лідера, неоднозначного впливу цього процесу на демократичний характер політики підсилює актуальність обраної теми дослідження.

Стан дослідження проблеми. Категорія «імідж» вивчалася у межах психологічних, політологічних та інших наук. У соціально-психологічній науці вивчення поняття «імідж» відбувається при розгляді його не просто як феномена масової комунікації, а як категорії, що включає різну типологію іміджів та їх види.

Багато авторів вивчали і вивчають дану тему, завдяки чому, на основі цих наукових матеріалів ми можемо зрозуміти, як формується сприятливий імідж політичного лідера і яким чином він досягається. Серед вчених, які досліджували проблеми формування іміджу політичного лідера слід виділити таких західних науковців, як П.Бірд, Д.Блені, Ф.Буарі, Д.Б'юкенен, Р.Верслін, Г. Бехер, Д. Герген С.Голдмен, Т.Грінберг, С.Катліп, Е.Кемпбелл, П.Лазарсфелд, Д. Моріс, Дж.Наполітан, М.Різ, Г.Ріс, Е.Семпсон, М.Сміт, Жак Сегела, Р. Фішер, Т.Шварц, В. Горчакова, Л. Кудрявцева, Д. Ольшанский, А. Панасюк та ін.

Грунтовною є праця Вільгельма Штернбурга «Німецькі канцлери. Від Бісмарка до Меркель» [102]. Зважаючи на хронологічні рамки дисертації, собливий інтерес становив політичний портрет А. Меркель.

На окрему увагу серед політичних біографій Ангели Меркель заслуговує праця Стефана Корнеліуса «Ангела Меркель. Канцлер та її світ» [Корнелі]. Автор детально проаналізував віхи особистого і політичного життя федерального канцлера та акцентував увагу на тих аспектах, які оминули інші науковці [74, S. 195-202].

Погоджуючись зі словами російської дослідниці С. В. Погорельської, що «пояснити особливості політичного стилю (та політичного успіху) можливо, тільки звернувшись до особистості політика, щоправда, лише в тому випадку, коли йдеться про справжнього, природженого лідера, а не про дизайн-продукти медійного інсценування, яких під виглядом «лідерів» демонструють телезалежному «електорату» в передвиборних шоу стратеги сучасного політмаркетингу» [41; 42], дисертантка звернулася до політичних біографій федерального канцлера Ангели Меркель.

У підручнику української дослідниці В. Горчакової «Прикладна іміджологія» викладено основи іміджології, розглянуті сучасні уявлення про механізм формування іміджу, його ролі в соціальній діяльності [10].

В дисертації С. Денисюк «Імідж політичного лідера в контексті розвитку української політичної культури» розроблена системологічна концепція формування іміджу політичного лідера, яка спирається на комплексний політологічний аналіз і політичну психологію, як найважливіший компонент сучасної політичної свідомості. Визначаються ефективні засади створення іміджу політика в контексті впливу на вибір громадян [12].

В дослідженнях А. Куцової розкриваються проблеми формування та практичної реалізації іміджу політичного лідера. У роботі розроблено системологічну концепцію формування іміджу політичного лідера, яка спирається на комплексний політологічний аналіз і політичну психологію, як найважливіший компонент сучасної політичної свідомості. Визначені ефективні засади створення іміджу політика в контексті впливу на вибір громадян [27; 28]. Н. Лікарчук досліджує суть іміджу політичного лідера, зазначено, що імідж політика формується на підставі реально властивих цій особистості характеристик, але у відповідний спосіб «препарованих» спеціалістами (іміджмейкерами) [30].

Вивченню європейського напрямку зовнішньої політики ФРН після 1990 р. спеціальне дослідження присвятив український політолог С. В.

Кондратюк. У монографії «Європейська політика об'єднаної Німеччини» автор на прикладі урядів Г. Коля (1982-1998 рр.), Г. Шредера (1998-2005 рр.) та А. Меркель (2005-2008 рр.) дослідив еволюцію підходів правлячих кіл ФРН до європейської інтеграції [22].

Безперечну цінність для нашого дослідження має монографія російського політолога Д. А. Шпілева «Системна трансформація в інтерпретації політичного керівництва Німеччини». Науковець здійснив спробу комплексного аналізу позицій федеральних канцлера А. Меркель щодо економічної, політичної, культурної, історичної основ єдиної Європи, стратегії розвитку ЄС і місця в ньому ФРН, проблем трансформації і модернізації нових федеральних земель після возз'єднання [58].

Також серед українських вчених привертають роботи таких дослідників, як А.Гуцал, С.Денисюк, В.Королько, М.Михальченко, С.Недбаєвський, О. Петров, В.Полохало, Г.Почепцов, І. Слюсаренко, С.Телешун, В. Терещук, О. Холод та ін.

Об'єкт дослідження – імідж політичного лідера.

Предмет дослідження – особливості формування іміджу політичного лідера на прикладі особистості канцлера Ангели Меркель.

Мета роботи – проаналізувати специфіку формування іміджу політичного лідера Ангели Меркель на посаді канцлера Німеччини для аналізу моделі управління іміджем політичного лідера.

Завдання роботи:

- розкрити інформаційно-понятійний зміст категорії «політичний імідж»;
- здійснити огляд біографічних відомостей про Ангелу Меркель;
- описати початок політичної кар'єри та політичну діяльність А. Меркель;
- охарактеризувати імідж Ангели Меркель як лідера політичної сили;

- проаналізувати імідж А. Меркель на основі німецьких ЗМІ.
- висвітлити особливості використання іміджевих технологій А. Меркель у передвиборчих кампаніях;
- розкрити імідж Ангели Меркель в зовнішньополітичній діяльності Німеччини;
- проаналізувати відносини Німеччини та України в період канцлерства А. Меркель.

Методи дослідження:

- теоретичні методи: літературний, біографічний, історичний, аналіз, синтез, проблематизація, схематизація, абстрагування, критика, категоризація.
- емпіричні методи: загальні метод аналізу документів та статей, контент-аналіз, техніка порівняння та узагальнення.

Практичне значення роботи полягає у виявленні соціально-психологічного механізму формування іміджу політичного лідера. висновки та пропозиції можуть використовуватись: у науково–дослідній роботі – для подальшого опрацювання загальних і спеціальних підстав виникнення, розвитку й функціонування парламентаризму; у навчальному процесі – в юридичних та інших навчальних закладах при вивченні курсів юридичних та історичних дисциплін, а також при розробці науково-практичних посібників і методичних рекомендацій. Матеріали роботи можуть бути використані при читанні курсів з загальної та прикладної політології, при розробці спеціальних курсів маркетингу; результати дослідження можуть бути корисні для політичних лідерів, іміджмейкерів, фахівців в області політичного консалтингу, дослідників і аналітиків.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел – 105 позицій. Загальний обсяг роботи становить 111 сторінок.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНА ТА БІОГРАФІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Інформаційно-понятійний зміст категорії «політичний імідж»

За останні роки таке поняття, як «імідж», стало досить поширеним серед низки наук. Першими, хто звернувся до цього поняття, вважаються фахівці в галузі public relations, реклами та політики [43, с. 15]. Сьогодні імідж – це ключовий інструмент у формуванні громадської думки щодо політичних лідерів. Однак, перш ніж переходити до аналізу впливу іміджу політика на формування його образу серед електорату та на міжнародній арені в цілому, необхідно з'ясувати визначення слова «імідж».

Існує велика кількість думок щодо значення цього слова. Спочатку поняття «імідж» прийшло в українську мову з англійської, що в перекладі означає «зображення»; слово «image» походить від латинського слова «*imago*», яке пов'язують з латинським словом «*imitari*» - наслідувати. Таким чином, коли говорять про імідж людини, то мають на увазі її певний образ, який виник у інших людей. Це може бути зоровий образ, спосіб його мислення, дій, вчинків та інше.

Ряд словників дає свою характеристику цього слова. В одному з видань словника іноземних слів говориться, що це «цілеспрямовано формований (засобами масової інформації, літературою) образ або імідж будь-якої особи, предмета, явища, який розрахований на емоційний та психологічний вплив з метою реклами, популяризації» [5, с. 15]. За даними словника Вебстера, імідж – це штучна імітація чи уявлення зовнішньої форми будь-якого предмета чи людини [6, с. 253].

Крім того, цей термін інтерпретується рядом авторів робіт у галузі іміджології. Наприклад, фахівець у галузі соціології управління В. М.

Шепель, у книзі «Іміджелогія: Секрети особистої чарівності», обґрунтував поняття «імідж», а також формування нової галузі дослідження – іміджелогії. Соціолог стверджує, що імідж – це візуальна привабливість людини. Імідж може означати своєрідну манеру спілкування людини, її стиль діяльності. Найчастіше це означає візуальну привабливість особистості. Імідж – це стереотип, який формується у масовій свідомості. Він припускає, що образ може формуватися спонтанно, але може бути результатом роботи спеціалістів. Крім того, він відображає соціальні очікування певної групи [28, с. 476]. Дж. Бардіяр пропонує вважати імідж «якимось синтетичним явищем, який складається у свідомості людей щодо конкретної особи, організації чи іншого соціального об'єкта, містить у собі значний обсяг емоційно забарвленої інформації про об'єкт сприйняття і спонукає до певної соціальної поведінки» [28, с. 477].

У політичній рекламі та шоу-бізнесі образ часто наділяється характеристиками, що лежать поза сутністю душі індивіда; ми можемо бачити емоційно забарвлений образ політика, сформований як несвідомо, і усвідомлено. А. Панасюк ж стверджує, що «імідж – це символічне уявлення про суб'єкта іміджу у складовій аудиторії соціальної групи, яке формується за допомогою цілеспрямованих зусиль (зокрема, професійних) з метою підвищення успішності дій суб'єкта прообразу-іміджу (людини або організації) або досягнення суб'єктивного психологічного ефекту» [38, с. 36].

У книзі «Формування іміджу» він розглядає імідж як соціально-психологічний феномен. Таке визначення включає ряд соціально-психологічних понять, які розкривають його зміст. Тому визначення іміджу входить у поняття образ, якщо ми беремо дослідження соціального пізнання. Автор вводить цілу структуру для позначення поняття імідж: прообраз іміджу – це суб'єкт, представлений в іміджі, або суб'єкт, імідж якого створюється, «реципієнт іміджу» – це суб'єкт, для якого створюється імідж і в уявленні якого він існує, аудиторія іміджу – це імідж, що створюється для соціальної групи [38].

Отже, імідж можна визначити як набір певних якостей, які люди асоціюють з певною індивідуальністю. Імідж – це образ людини, який включає як природні властивості особисті, так і спеціально вироблені, створені. Саме імідж надає політику характеристики, які не завжди є його реальними, але обов'язково асоціюються з ним [28, с. 467].

Аналізуючи літературу з проблематики іміджу, виділяються кілька основних підходів до його визначення [2; 5; 10; 13; 20; 43]:

- семіотичний підхід (Ч. Пірс, Ф. де Соссюр, В. А. Лабунська, Є. А. Петрова), коли імідж – це символічний образ, оформлений за допомогою вербальних чи невербальних знаків. У цьому підході імідж є цілої знакової структурою, представляючи нам організовану сукупність знаків;
- інтеракціоністський підхід (Дж. Мід, Т. Кун), коли імідж – це образ «Я», який створюється для інших у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії;
- когнітивно-орієнтований підхід (Е. Б. Перелигіна), в якому імідж є когнітивною структурою і має структуру соціальної установки, займаючи певне місце в загальній системі установок особистості. Імідж тісно пов'язаний з іншими когнітивними структурами, такими як Я концепція, ідеальне Я, дзеркальне Я, а також з образом світу в цілому;
- соціально-психологічний підхід, який розглядає імідж, як соціально-психологічний феномен і продукт соціального пізнання.

У всіх перерахованих підходах є спільна риса: вони наголошують на активній природі іміджу, як результату соціального пізнання. Активність проявляється як з боку індуктора іміджу, так і з боку реципієнта [43, с. 60].

Щоб перейти до аналізу формування іміджу політичного лідера, необхідно дати визначення такого іміджу, як індивідуальний. У самій назві індивідуального іміджу полягає його важлива властивість, яка полягає в тому, що центральне місце в його структурі займають елементи, що відповідають за індивідуалізацію, тобто індивідуальні якості суб'єкта, що виражають. Поняття «індивідуальність» трактується як неповторність,

унікальність властивостей людини. У психології це поняття використовується, або у контексті досліджень індивідуальних відмінностей, або у зв'язку з побудовою структури психологічних властивостей людини, в якій індивідуальність – це вищий рівень по відношенню до індивідуального та особистісного рівня [20].

Загальними основами для класифікації іміджу політичних діячів є такі поняття, як імідж відкритий та імідж закритий. До відкритого відносяться характеристики, які приписуються певним політикам, і образ має певний відтінок залежно від поставленої мети. Відповідно, у закритому іміджі характеристики політика приховуються, щоб потім використати як головні, що в умовах політичної дійсності має соціально-політичні і психологічні основи, пов'язані з обмеженою кількістю кандидатів на владні пости [31, с. 163].

Слід зазначити також, що розрізняють два можливі варіанти формування індивідуального іміджу: органічний (результуючий) та наведений імідж. Перший тип – це конструювання нового символічного образу, який колись не існував. Другий виникає при точному копіюванні наявного аналога. При цьому головною і певною мірою єдиною метою є досягнення максимальної подібності з оригіналом [7, 49].

Існують й інші типи індивідуального іміджу, наприклад, іміджі для ділового спілкування (спілкування з діловими партнерами, співробітниками, які перебувають у рівному статусі), іміджі для спілкування з людьми, які мають певну владу (це може бути представники як політичної влади, так і просто людина, який за своїм статусом перебуває вище іншого, наприклад начальник і підлеглий), іміджі для спілкування в процесі психологічного консультування, іміджі знайомства (з попутниками, сусідами), іміджі розваги та багато інших. Тому в кожній людини може бути кілька іміджів одночасно і вони залежать від тієї соціальної групи, в якій людина знаходиться в даний момент. При цьому іміджі однієї людини не є ізольованими один від одного і можуть частково поєднуватися. Це пояснюється наявністю вони єдиної

об'єктивної основи як комплексу що відбиваються в іміджах особистісних ознак.

Одним з провідних дослідників політичного лідерства вважається Н. Макіавеллі, який зробив значний внесок у дослідження даної галузі. На думку вченого, політичний лідер – це чиновник, який об'єднує та представляє все суспільство, який використовує будь-які засоби для підтримки громадського порядку та збереження свого панування. Іншими словами, політичний лідер – це лідер у галузі політики, авторитетний суб'єкт політичного процесу, особистісний вплив якого дозволяє йому об'єднувати та вести за собою різні соціальні групи для вирішення проблем суспільного розвитку [31]. На думку О. Куцовой, політичний лідер характеризується популярністю, цілеспрямованістю та наполегливістю, наявністю власної політичної програми, який активно бореться за її здійснення. Крім того, дослідник вважає, що справжній лідер залишається лідером незалежно від втрати керівної посади або офіційної посади. Найголовніше, що характеризує політичного лідера – це наявність певних потреб, зокрема у владі, інакше кажучи, досягнення найвищої цінності, якою є влада; у контролі над подіями та людьми; у досягненні певних політичних висот, куди входять турбота про досконалість, майстерність, поведінку, яка спрямована на досягнення конкретних успіхів; в афіліації, іншими словами, у приналежності до групи та отримання схвалення своїх дій від людей, що входять до неї [27].

О. Куцова перераховує такі сучасні концепції політичного лідерства:

- концепції, у яких сутністю лідерства є впливом;
- концепції, згідно з якими лідерство спирається на посадовий статус;
- «індивідуалістичні» концепції, у яких лідер виводиться із співвідношення індивідуалістичних інтересів, протиставлення свободи одних та обмеження інших;
- «суб'єкт-об'єктні» концепції, в яких лідерство представлене як механізм підтримки та інтеграції з іншими спільнотами;

– «органістичні» концепції, які дають інтерпретацію лідерства через домінуючий вплив суспільних умов [27, с. 97].

Н. Макіавеллі ділив усіх лідерів на «левів» та «лиси». «Леви» діють прямолінійно, рішуче і з натиском, а «лисиці» віддають перевагу інтригам, маніпуляціям, коаліційній боротьбі. На думку Макіавеллі, «леви» найефективніші і затребувані стабільні періоди, тоді як кризи, соціальна нестабільність (і навіть міжнародна напруженість) – це час «лиси» [31, с. 255].

Г. Лассуелл у своїй класичній роботі «Психопатологія та політика» виділив ряд інших типів лідерів: «агітатори», «адміністратори», «теоретики» [29].

Основна функція «агітаторів» – це поширення своєї агітації та спілкування з громадянами. Вони живуть заради того, щоб бути поміченими, щоб провокувати та принижувати опонентів, а через суто адміністративні функції вони можуть впадати у фрустрацію. Їх основа політики представляється як емоційного відгуку аудиторії. Не має значення позитивний чи негативний відгук, головне – бути поміченим [29, с. 57].

«Адміністратори», на відміну від попереднього типу політичного лідерства, фокусують свою увагу на маніпуляції певною групою, демонструючи неупереджений безособовий інтерес до завдань організації. На думку теоретика, «адміністратори» не мали серйозних потрясінь у ході розвитку особистості подібно до «агітаторів». Основною проблемою «адміністраторів» у дитинстві була проблема визначення своєї ролі у сім'ї. Саме тому згодом вони вважають за краще самі розподіляти ролі у групі, контролювати всі процеси і на цій основі демонструвати свою силу, підвищуючи самооцінку [29, с. 60].

«Теоретиків» (існують два підтипи: експерти та ідеологи) залучають віддалені та високо раціоналізовані цілі. Розгляд різних ідей часто є для теоретиків самоціллю, що віддаляє їх від ведених. На думку Лассауелл, абстракції допомагають «теоретикам» у вирішенні власних емоційних

проблем, а інтелектуалізація – це їхня відповідь на безліч фрустрацій, які були пережиті в ході особистісного розвитку [29, с. 68].

Автор роботи «Політичне лідерство» Ж. Блондель, дає ще одну типологію представників виконавчої влади. Він вважає, що особистість президента чи успішного політика складається із трьох основних елементів: стиль, а саме, звичний спосіб виконання політичної ролі; погляд на світ, включаючи первинні політично релевантні вірування, концепцію соціальної причинності; характер, включаючи життєву орієнтацію. Водночас на особистість політика впливають щонайменше два аспекти політичної ситуації: система влади та основні потреби та вимоги громадян. Взявши за основу вищезазначені фактори автор роботи в основі класифікації використовує основні два виміри: міра активності та відношення до владних функцій, яке може бути як позитивним, так і негативним [5, с. 52].

На основі цього Блондель виділяє чотири «президентські характери»: активнопозитивний, який спрямований на продуктивну діяльність; активнегативний, який орієнтований на особисте самолюбство; пасивнопозитивний, який спрямований на прихильність до владних повноважень та пасивно-негативний, орієнтований на особисту неучасть у виконанні владних функцій [5, с. 67].

Відомий німецький соціолог М. Вебер запропонував класифікувати типи лідерства відповідно до авторитету осіб, які здійснюють владу. У рамках цього критерію лідерство може бути традиційним, харизматичним та бюрократичним (раціонально-легальним) [7].

Традиційне лідерство спирається на наявні традиції та ритуали, при цьому лідер є носієм і знавцем цих аспектів. Подібний тип володарювання є досить примітивним, але ще зустрічається у суспільно-політичних відносинах (наприклад, за такого державного устрою, як монархія). Цей тип лідерства характеризується безальтернативним прийняттям лідера [7, с. 145].

Харизматичне лідерство, являючи собою особистісний тип лідерства, цілком і повністю будується на особистісних якостях лідера та його здатності

повести за собою людей на «крутих поворотах історії». У такому типі лідерства має місце особливий зв'язок між лідером та його послідовниками, іншими словами, він відчуває, що готовий для здійснення будь-якої певної мети, а його прихильники переконані в наявності у нього особливих виняткових якостей, здатності долати будь-які труднощі, що передбачають, передбачати подальший хід подій [7, с. 147].

Бюрократична (раціонально-легальна) модель лідерства, що докорінно відрізняється від харизматичного лідерства і є лідерством за посадою, становищем, а не через наявність особливих особистісних якостей. Раціонально-легальне лідерство спирається на закони, правила, норми, що існують у суспільстві, в рамках яких владарювання пов'язане зі знанням та регламентоване чітким дотриманням норм політичної діяльності, а також їх активним використанням для досягнення поставленої мети. Останні два види лідерства дуже схожі з наведеними та описаними вище неформальним та формальним типами лідерства [7, с. 154].

Існує ще одна типологія, автором якої є американський політолог та історик Р. Такер. Щодо цієї типології лідерства, яка базується на цілях лідерів та їх вплив на суспільство, автор виділяє такі види політичного лідерства [28, с. 487]:

- революційне, метою якого є радикальний перехід до принципово іншої суспільно-політичної системи, до якісно нової ситуації;
- реформаторське, що прагне радикального перетворення суспільно-політичного устрою, провівши широкомасштабні зміни, насамперед, у владних структурах;
- консервативне, що базується на обґрунтуванні необхідності збереження суспільства у його традиційному, вже наявному, сучасному вигляді.

Насправді ці збірні образи «чистому вигляді» зустрічаються рідко. Найчастіше лідери так чи інакше поєднують у собі ті чи інші властивості від кожного збірного типу. Лідери приводять свої власні інтереси у відповідність

до інтересів своїх конститuentів через розвиток взаємовідносин з ними, коли враховувався б контекст кожного конкретного моменту. Більш ефективно діючі лідери створюють коаліції, які підтримують їхню позицію в обмін на виконання частини найнагальніших вимог конститuentів.

Коли створюється імідж політичного лідера, необхідно знайти способи зробити його зрозумілим для громадськості та завоювати її довіру. Відомі політики мають індивідуальність, унікальний набір ділових і особистих якостей, які приваблюють людей. Важливо розуміти, якими є ці якості для формування іміджевої структури політичного лідера. По-перше, особистісні характеристики лідера, включаючи його фізичні, психофізіологічні особливості, характер, тип особистості, індивідуальний стиль прийняття рішень. По-друге, соціальні характеристики, включаючи статус лідера, його офіційна позиція, походження, матеріальне забезпечення, зв'язок лідера із різними соціальними групами. По-третє, символічні характеристики. Образ лідера символізує певну ідеологію, інше можливе майбутнє чи певний курс дій [6].

Узагальнюючи поняття «імідж політичного лідера», можна сказати, що це створений імідж, який представляє людину, наділену певними особистісними якостями, що дозволяють їй бути лідером у сфері політики, авторитетним суб'єктом політичного процесу, і для якого важливо реалізувати потребу в наявності та утриманні влади. Політичний лідер символізує особливу політичну позицію і завдяки особистісному впливу дозволяє об'єднувати та повести у себе різні соціальні групи.

Значне місце в структурі іміджу політика займає комунікація, яка має специфічну владу над індивідами. Мова політика впливає швидше на почуття, ніж на розум, і може спричиняти певні форми поведінки. Проблема вивчення механізмів політичної комунікації складає важливі конструктивні параметри іміджу [13, с. 137]

Громадяни мають право обирати і бути обраними до органів державної влади, органи місцевого самоврядування, а також брати участь у

референдумах, так записано в конституціях України і багатьох країн світу. А це означає, що народу, для прийняття ними рішення щодо кандидата і вибору особистої позиції, потрібно пояснити, чому ваш кандидат має більше прав, при тому, заслужених, бути обраним, на відміну від його суперників. Власне, в цьому і полягає завдання політичного PR – завоювати виборця. А саме: створити атмосферу довіри окремих індивідів, соціальних груп по відношенню до органів державної влади, муніципальним органам, а також до політичних партій, фракцій у представницьких органах влади, громадсько-політичних організацій. Це та сфера діяльності, в якій потрібні виняткові навички фахівця, досвід організаторських здібностей, інтелект і, безумовно, творчий підхід [13, с. 139].

Процеси глобалізації призвели до певної універсалізації політичних технологій, але більшість з них діє в країнах з подібною політичною культурою. Виокремимо фактори, які варто враховувати: мову, національний характер, особливості сприйняття громадянами інформації, темпоритм, зовнішньополітична орієнтація держави. Зауважимо, що в розвинутих країнах виборчі технології створювалися, підпорядковуючись процесам формування громадянського суспільства, а в Україні технології почали застосовуватись в умовах не зрілої демократії, тому виникли можливості для маніпуляцій і зловживань.

Проаналізувавши роботи вітчизняних та зарубіжних істориків, політологів, соціологів було виявлено, що існують різні концепції політичного лідерства (наприклад, індивідуалістичні; суб'єкт-об'єктні; органістичні), типи політичного лідерства (наприклад, традиційне, харизматичне, бюрократичне, революційне, реформаторське, характери політичного лідера (наприклад, активно-позитивний, пасивнопозитивний, пасивно-негативний) та типи політичних лідерів (наприклад, типологія «левів та лисиць», типологія «агітатори», «адміністратори», «теоретики», типологія «лідер-прапор»). Кожен з цих типів може мати свою

індивідуальність, характер, конкретні цілі та завдання. У чистому вигляді якогось типу, швидше за все, не існує, завжди є умовне поєднання типів.

При формуванні іміджу конкретного політичного лідера фахівець зі зв'язків з громадськістю повинен спиратися не тільки на теоретичні знання у сфері імідж-технологій, іміджевих стратегій і тактик, але і враховувати психолінгвістическіе, вербальні і невербальні характеристики кандидата, національні особливості, соціальні характеристики електорату, запит і очікування цільової аудиторії. Іншими словами, існує постійний набір рис та якостей, які політичний лідер та його фахівці мають демонструвати громадськості, всередині своєї партії, своїм опонентам, чи політичним лідерам інших країн, для створення вирашного іміджу на національному рівні та на міжнародній арені.

1.2 Огляд біографічних відомостей про Ангелу Меркель

Зі всіх політичних феноменів нашого часу випадок Ангели Меркель, мабуть, один із найцікавіших. Вона перша жінка канцлер ФРН. Зайнявши цей пост у віці 51 рік, Меркель стала наймолодшою з усіх керівників німецького уряду. До того ж, вона перший представник нових федеральних земель, що піднявся до вершин політичної влади в возз'єднаній Німеччині.

Ангела Доротея Меркель, у дівочтві Каснер, народилася 17 липня 1954 року в німецькому місті Гамбург у сім'ї євангелічного пастора та вчительки англійської та латинської мов, що позначилося на становленні особистості майбутнього політика [41, с. 32].. Коли Ангелі було всього кілька тижнів, батьки переїхали з ситою західної Німеччини до Східної. У НДР дуже насторожено ставилися до представників церкви, проте Хостер Каснер зміг очолити семінарію.

Ангела Меркель належала до так званого «другого покоління» НДР. Це були молоді люди, які народилися після поділу Німеччини, які вирости у соціалістичному суспільстві [41, с. 23]..

У 1961 році дівчинка пішла в перший клас середньої політехнічної школи в місті Темпліні. Протягом усіх років навчання вона була кращою з кращих. За спогадами вчителів і однокласників, Ангела була непримітною тихою дівчинкою, хоча і прекрасно соціально адаптованою. Її улюбленими шкільними предметами були математика та фізика. Ще вона захоплювалася вивченням мови Пушкіна і Достоевського, і досягла успіху настільки, що зуміла, навчаючись вже в університеті, стати переможницею загальнонаціональної олімпіади з російської мови. За це дівчина в нагороду отримала поїздку в СРСР [4].

У 1973 році Ангела Доротеа закінчила середню школу, здавши всі іспити на відмінно. У цьому ж році вона переїхала в Лейпциг, щоб продовжити навчання в університеті, де поступила на фізичний факультет і знову стала кращою. Їй однаково добре давалися всі дисципліни. Вона була активною учасницею організації Вільної молоді Німеччини та була відповідальна за пропаганду і агітацію. Але в партію вступати не стала, пославшись на надмірну балакучість [41].

Ще навчаючись в університеті, юна Ангела познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком - Ульріхом Меркелем. Він був студентом того ж університету, де вчилася майбутній канцлер Німеччини. У 1977 році закохані обвінчалися, але сімейне щастя було недовгим. У шлюбі подружжя прожило всього п'ять років, так і не встигнувши обзавестися дітьми. У 1981 році вони офіційно розлучилися. Але Фрау Меркель вирішила залишити прізвище чоловіка, вже дуже милозвучно вона звучала: в перекладі з німецького «Меркель» означає «помітний» [4].

На відміну від сімейного життя, наукова кар'єра Ангели розвивалася дуже вдало. У 1986 році Меркель захистила докторську дисертацію. Аж до

1990 року вона викладала в Лейпцігському університеті. Потрібно відзначити, що на науковій ниві пані Меркель досягла великих висот [4].

У роки роботи в Академії наук активності на політичній ниві Меркель не виявляла. У РСНМ вона відповідала за культурну роботу, проте не заради політичної кар'єри, а просто, щоб не відокремлюватися від колективу. «В Академії я спочатку почувала себе дуже самотньо... Потім хтось запитав мене, чи не хочу я взяти на себе культурну роботу, – тоді я, принаймні, познайомлюсь із ровесниками, ходитиму до театру, та й взагалі. ..» [79].

У 1989 р. на хвилі масового демократичного підйому, що охопило НДР, вона, як і багато хто в ті роки, спробувала політично визначитися. Саме тоді західнонімецькі партії – поступово, через політичні фонди – почали наступ Схід. Встановлювалися контакти в політичних та наукових колах, потенційні політичні партнери перевірялися щодо коаліції у можливих загальнонімецьких виборах. Старі партії НДР – Ост-ХДС та ліберали – переживали програмне та кадрове оновлення. Виникали нові партії та рухи. Ангела Меркель чітких партійно-політичних пріоритетів ще не мала. «Я просто зрозуміла, що час настав. І ми з моїм шефом... вирушили шукати потрібну партію» [79, с. 72], – згадувала вона пізніше. «Східний» ХДС їй не подобався - будучи дочкою священика, вона добре знала цю партію. Спочатку вона подумувала вступити до новоствореної СДПН-Ост, тим більше, що її мати була переконаною соціал-демократкою. Проте їй не сподобалося й там. Згадуючи своє відвідування соціал-демократичного партійного осередку у Берліні-Трептів, вона говорила: «На перший погляд там було просто чудово. Західна СДПН організувала їм усе найкраще. Усі були на «ти», співали: «Брати, до сонця, до свободи», – ні, це було мені» [79, с. 73].

Не сподобався їй і «Новий форум», який об'єднав радикальних борців за громадянські права, пацифістів та екологів. Вона не була пацифісткою, не заперечувала атомної енергетики і не поділяла пристрастей до базисної демократії: «Я ходила на їхні заходи, просто щоби показати солідарність з

опозицією в НДР. Однак їхня духовна атмосфера була мені неприємна» [79, с. 75].

Зрештою, їй сподобався рух «Демократичний прорив» (ДП), де вона спочатку допомогла встановити отримані з ФРН комп'ютери, а потім більше року відповідала за роботу з пресою. Вона вчасно дистанціювалася від лідера ДП Вольфганга Шнура, котрий виявився неофіційним співробітником «штазі» (і назвала його «найбільшим розчаруванням свого життя»), проте руху не залишила [41, с. 26].

У лютому 1990 р. вона взяла відпустку, щоб допомагати ДП у передвиборчій боротьбі, передбачаючи після виборів до Народної палати повернутися до свого інституту. Проте події повернулися інакше. У березні вона стала заступником спікера в уряді, сформованому Ост-ХДС, Німецьким соціальним союзом та ДП, уряді, який очолює християнський демократ Лотар де Мезьєр; це був останній уряд НДР. Після злиття ДП з Ост-ХДС у серпні 1990 р. та об'єднання західної та східної ХДС 2 жовтня 1990 р. вона автоматично стала членом загальнонімецького ХДС [41, с. 35].

У 1998 році, коли Меркель очолила партію ХДС, вона познайомилася зі своїм другим чоловіком - хіміком, професором Іоахемом Зауером. Пліткарі подекуди, що на цей крок пані Меркель зважилася тільки для того, щоб підправити імідж. Шлюб вийшов щасливим. Чоловік Ангели виявився дуже гідною людиною, яка досягла на науковій ниві не менших за успіхів, ніж його дружина на політичній. Кажуть, що чоловік нерідко консультує фрау Меркель з політичних питань. Прізвище другого чоловіка Ангела Доротеа не взяла. Дуже вже вона неблагозвучне звучить для жінки-політика: «зауер» перекладається як «кислий».

Іноді над професором Зауером жартують, і паном його називала Меркелем, але він на це не ображається. Йоахім Зауер самостійно вирішив перебувати в тіні дружини, і, по всій видимості, це його анітрохи не пригнічує. Дітей у подружжя немає, коли вони одружилися, то вік Ангели Меркель вже не дозволяв їй стати матір'ю [4].

Секрет формули успіху А. Меркель намагаються пояснити багато експертів із різних країн. Будучи фізиком за освітою, вона вміє прораховувати ситуації і проробляти в умі безліч різних сценаріїв, має величезне терпіння і, на думку критиків, повільна в прийнятті рішенні: чекає, коли неприйнятні варіанти відпадут самі собою, а політичні конкуренти втомляться і припустяться помилки. При цьому повільність не заважає їй швидко змінювати вже ухвалені рішення чи дані обіцянки задля збереження влади.

1.3 Початок політичної кар'єри та загальна характеристика політичної діяльності А. Меркель

Ангела Меркель – політична діячка, канцлер Федеративної Республіки Німеччина (2005-2021 рр.), перша жінка на чолі держави. Вона перебуває при владі довше за більшість своїх попередників-чоловіків і зі значною часткою ймовірності повторить рекорд Г. Коля – канцлера об'єднаної Німеччини, який залишався на посаді чотири легіслатурні періоди поспіль [3].

А.А. Дерев'янченко, автор книги «Три життя Ангели Меркель: Звичайна, пропедевтична, тріумфальна» вважає, що електоральна привабливість Меркель полягає в тому, що в ній є якості, які важливі для середньостатистичного виборця. Німцям подобається її врівноваженість, прагнення уникати конфліктів, підкреслений прагматизм та вміння раціонально оцінювати ситуацію. Якщо на початку кар'єри її критикували за надмірно простий зовнішній вигляд, то згодом це стало її характерною рисою. Також викликає довіру її вміння адаптуватися та бути зосередженою, не відволікаючись від роботи [16, с. 206]. І Дерев'янченко, і Павлов у своїх роботах згадали прізвисько німецького лідера «тефлонова Меркель», яке наголошує на її здатності виходити «сухою з води» [16; 37].

Автор звертає увагу на те, що в Німеччині Ангелу Меркель часто називають «Mutti» - матінка. Під час другого терміну, для того, щоб добитися

симпатій широких верств населення, іміджмейкери використовували збірний образ матері, яка піклується про свій народ, як про своїх дітей. Політологи наголошують, що виборці бачили в Меркель риси, якими, як їм здавалося, повинні мати матері, і це створювало довіру громадян до неї. Проте психологи сходяться на думці, що пані канцлер далека від образу люблячої матері, а прізвисько скоріше несе іронічний посил [16, с. 208].

А. Меркель 18 років очолювала найсильнішу буржуазно-консервативну німецьку політичну партію ХДС (з 2000 по 2018 рр.), успіхи якої були і залишаються багато в чому її особистою заслугою. Її стрімка та несподівана для багатьох кар'єра – результат не лише внутрішньополітичного розвитку Німеччини після об'єднання, а й феномен, який виходить за межі німецької держави [37, с. 81].

Зліт політичної кар'єри А. Меркель збігся з падінням Берлінської стіни. Ангела Меркель була настільки захоплена і натхненна цією подією, що взяла найактивнішу участь в об'єднанні двох Німеччин. Її обличчя стало впізнаваним по обидва боки зруйнованої стіни [4].

Тоді вона була помічена канцлером Гельмутом Колем. Колю в нових умовах були дуже потрібні молоді активні люди, які змогли б привнести в політику нові ідеї, влити свіжу кров. Після чергової перемоги на виборах Коль запропонував Меркель посаду міністра у справах молоді і жінок, до того ж, вона очолила партію «Християнсько-демократичний союз».

Роки міністерства Меркель нікому не запам'яталися - вона не робила гучних заяв, не проводила значущих реформ. Вона була віддана канцлеру, і він дуже цінував це.

1991 р. вона балотувалася на посаду голови ХДС землі Бранденбург, але програла вибори. З цієї поразки молода політика здобула серйозний урок про те, як важливо спиратися на організаційну структуру всередині партії, і вже 1992 р. очолила «Робочий гурток протестантів» (ЕАК) у ХДС. Таким чином, вона спробувала зробити ставку на політичний протестантизм і презентувати себе активним політиком-протестантом – рішенням, зваженим і

прийнятим швидше розумом, ніж серцем. Вибір цього шляху для неї – дочки пастора, дуже логічний. Проте вже за рік вона попросила звільнити її від почесних обов'язків. Офіційним приводом догляду стало обрання А. Меркель головою ХДС землі Мекленбург – Передня Померанія, що дало їй нехай невелику, але реальну силу всередині партії [4].

У 1994 році Ангела отримала пост міністра екології. Міністерство створило уряд Гельмута Коля після Чорнобильської катастрофи. Упередження проти атомної енергетики, вимоги посилити безпеку власних реакторів, розташованих у щільно заселених районах, сприяли створенню нової міністерської структури. Успіхом у роботі міністерства була Берлінська міжнародна зустріч у верхах з питань захисту клімату в 1995 р. Меркель доклала чимало зусиль, щоб наприкінці двотижневих переговорів делегати зі 160 країн прийняли так званий «берлінський мандат», у якому, серед іншого, передбачалося скорочення викидів у повітря.

У своєму виборчому окрузі у 1994 році А. Меркель отримала триумфальні 48% голосів. У цей період починає зростати авторитет А.Меркель як самостійного, вагомого політика в ХДС. Після поразки ХДС на виборах 1998 р. і формування соціал-демократичного уряду на чолі із Г.Шредером Ангела продовжує зміцнювати свої позиції. Новим лідером ХДС стає Вольфганг Шойбле, який пропонує Ангелі ключову посаду – генерального секретаря ХДС [3].

В 1998 році Коль програв на виборах свого опонента Герхарду Шредеру, і вибухнув корупційний скандал, Меркель очолила гоніння на колишнього покровителя. У 2000 році экс-канцлер пішов з бундестагу, подавши у відставку. Після невдалий для партії парламентських виборів 1998 р. Меркель, що стала «безробітною», обирають генеральним секретарем ХДС, а це пост, що дає унікальну можливість впливати на функціонування партійного апарату. Цей гігантський ривок уперед відкривав шлях до посади голови ХДС і теоретично до пов'язаного з цією посадою крісла канцлера [3].

10-го квітня 2000 р. в Есені на федеральному партійному з'їзді ХДС А.Меркель була тріумфально обрана головою партії. Так почалася нова «ера Меркель» в німецькій політиці. Наступні роки в кар'єрі А.Меркель були позначені вправними маніпуляціями, вдалим тактичними ходами, внутрішньопартійними інтригами, внаслідок яких «сіра дама» німецької політики (так негласно її назвали через безбарвність натури й показово скромну, вивірену поведінку) стала цілковитим господарем ХДС. Це підтвердив у 2002 р. черговий партійний з'їзд ХДС в ГанOVERі, на якому за А.Меркель проголосували 746 представників із 796-ти [3].

У той час у блоці християнських партій загострилася конкуренція у боротьбі за привабливий пост канцлера. А. Меркель довелося спочатку поступитися, і на парламентські вибори 2002 р. ХДС/ХСС вийшли під проводом голови баварського ХСС Едмунда Штойбера як кандидата на головну державну посаду. Ці вибори програли. Однією з причин поразки став пацифістський настрій німецької громадськості: правляча коаліція СДПН та «зелених» відмовилася благословити зачинену під фальшивим приводом війну США в Іраку, тоді як А. Меркель повністю підтримала її [95].

Вперше настільки недвозначно виявилася готовність майбутнього глави німецького уряду дотримуватися будь-яких зигзагів американської політики. Васальна відданість не залишилася непоміченою за океаном. Відтепер сприяння Вашингтона було забезпечено Меркель. Опозиційний період кар'єри А. Меркель був також відзначений послідовним «видавлюванням» з керівництва ХДС потенційних суперників, здатних претендувати на вищі посади у державі. Найбільш характерним був конфлікт з значним впливом у вищих фінансових колах ФРН Фрідріхом Мерцем, який обіймав перспективний пост голови об'єднаної фракції ХДС/ХСС у бундестазі. Він зробив серйозну заяву на роль теоретика німецького консерватизму. Загальну увагу привернула висунута ним концепція «провідної німецької культури» («deutsche Leitkultur»), яка, на противагу поширеній на той час у ФРН теорії «симбіозу культур», або

мультикультуралізму («Multikultur»), виходила з того, що іноземці, які постійно живуть у Німеччині, повинні інтегруватися в німецьке культурне середовище [3].

Вже тоді проблема взаємовідносин між корінним населенням та іммігрантами (здебільшого турками) стала набувати надзвичайної гостроти. Меркель відхилила ідею Мерца (хоча сама через деякий час публічно визнала, що політика «симбіозу культур» зазнала краху). Поновивши партійну традицію, вона особисто очолила парламентську фракцію ХДС/ХСС. Ображений Мерц кинув політику та пішов у великий бізнес.

Поступово ХДС почала перемагати на земельних виборах в Німеччині, при чому в різних регіонах, навіть в тих, де традиційно десятиліттями втримували місцеву владу соціал-демократи – головні й відвічні суперники християнських демократів, наприклад в Гамбурзі в лютому 2004 р. Насправді ця політична тенденція була об'єктивною, оскільки провалювалася політика соціал-демократів на чолі з безвідповідальним та купленим російським Газпромом Г.Шредером.

Але за неписаним законом логіки демосу, суспільство всі політичні перемоги ХДС приписувало заслугам пані Меркель, мовляв, «розумному, зважливому й практичному» політикові. Так почав творитися політичний міф про Ангелу Меркель як нібито якогось виняткового політика [74, с .53].

До 2005 р. А.Меркель, виявляючи свій приховано шорсткий та цинічний характер, позбулася всіх нелояльних до неї людей у верхніх ешелонах ХДС [<http://ukrpohliad.org/blogs/sira-dama-nimetskoyi-polityky.html>].

Вона стала безальтернативним кандидатом на посаду канцлера Німеччини. 2 листопада 2005 р. вона стала восьмим канцлером Німеччини і першим канцлером-жінкою. Ні стать, ні вік Ангели Меркель не завадили досягти таких висот. Дуже багато сходяться на думці, що Меркель важко назвати яскравим політичним діячем. Вона являє собою яскравий приклад номенклатурного працівника, який знаходився в тіні до пори до часу, але завдяки своїй старанності і зв'язків зміг піднятися по політичній кар'єрній

драбині. Біографія Ангели Меркель підтверджує, що її дуже люблять прості германці, так як вона проводить політику прагматизму, засновану на цифрах. Дуже часто «залізний канцлер», як називають Меркель, забуває про ідеологію партії, якщо та суперечить поставленим цілям. Багато хто вважає: її успіх зумовлений тим, що вона нічого не робить без ретельної підготовки, а ще ніколи не відступає від наміченого курсу [4].

Цей успіх так вразив міжнародне суспільство, що Ангелу Меркель протягом 2006-2008 рр. журнал «Форбс» тричі оголошував найвпливовішою жінкою світу, тоді ж журнал «Тайм» двічі назвав її найвпливовішим політиком планети.

У 2007 р., коли Німеччина головувала в ЄС, А.Меркель вдало використала це для зміцнення свого іміджу. Вона запропонувала низку широких ініціатив для розвитку ЄС і його зовнішньої політики, серед яких були нова енергетична політика, концепція захисту клімату, плани з розвитку трансатлантичної економічної співпраці, підтримка держав в регіонах Чорномор'я та Середньої Азії [74, с. 76].

27 вересня 2009 року в Німеччині відбулися парламентські вибори, за результатами яких була сформована коаліція між блоком ХДС/ХСС та вільними демократами. 28 жовтня Федеральний канцлер Німеччини Меркель була переобрана на посаду голови уряду ФРН за підсумках виборів до Бундестагу і коаліційних переговорів [3].

Очолюваний Меркель ХДС впевнено збільшував відрив від свого головного суперника, яким залишалася СДПН. Участь соціал-демократів у «великій коаліції» на правах молодшого партнера неухильно вела до ерозії сектору виборського корпусу, який голосував за них. У самому блоці ХДС/ХСС Меркель набула рис безальтернативного німецького вождя — через відсутність у керівництві християнських партій яскравих політиків, здатних скласти їй справжню конкуренцію (причому вона особисто доклала руку до створення такої ситуації).

Сама доля, здавалося, благоволила до Меркель — бурі та негаразди, що час від часу обрушуються на Євросоюз, обминали її та керовану нею державу стороною. Економіка ФРН міцніла всупереч наростанню кризових явищ в інших європейських країнах. Німеччина дедалі ґрунтовніше закріплювалася на позиціях незаперечного лідера інтегрованої частини Європи [3].

Хоча насправді А.Меркель послідовно вела політику на тотальну неолібералізацію ХДС і німецького суспільства, вона вдало зіграла на настроях Європи, наляканої напливом іммігрантів із країн третього світу: кілька разів вона публічно заявила, що політика мультикультуралізму не працює і є певною загрозою для Європи. Цього було досить, щоб довкола позиції А.Меркель і ХДС в Німеччині згуртувалася велика частина вправо зорієнтованих громадян, що забезпечило партії велику низку перемог на всенімецьких і регіональних виборах впродовж десятка років. Почав зростати авторитет А.Меркель і за кордоном [3].

Ще одним додатковим і об'єктивним фактором, який сприяв політичним успіхам А.Меркель, став стабільний процес зростання німецької економіки. Зрозуміло, що ніяких особливих заслуг в цьому А.Меркель і її урядів не було, просто чесні німці люблять багато й совісно працювати. Але факт великої стабільності й заможності німецького суспільства залишається фактом. І це щедрими «плюсами» приставало до авторитету Ангели Меркель [42, с. 106].

Серйозним викликом для неоліберальної лінії ХДС стала поява у 2013 р. радикальної партії «Альтернатива для Німеччини», яку створили переважно колишні члени ХДС, незадоволені політикою А.Меркель, економічною ситуацією в євросоні, загальним космополітизмом у Європі. Вже за 4-и роки «Альтернатива» набрала понад 12 % голосів на парламентських виборах і це був сенсаційний успіх, який приніс молодій силі 91 місце в бундестазі [3].

Хоча ця партія відразу влізла в праворадикальні, расистські, ксенофобські тенденції розвитку, вона все одно стала викликом для ХДС, бо

суспільство захопила тенденція правішання, а це відірвало частину його електорату. Тобто А.Меркель завела свою партію у певну політичну пастку: вперто тихо руйнуючи правдиві консервативні й християнство-демократичні принципи в ХДС, вона відвернула від неї велику частину німецьких консервативних виборців, які завжди були вагомою суспільною силою, і мимовільно витворила велику нішу для формування праворадикального руху. [3]

Невідомо, чи було самостійним чи підказаним рішення А. Меркель не висувати свою кандидатуру на виборах голови ХДС на черговому з'їзді партії у грудні 2018 р. У всякому разі, воно логічно випливало з негативної ситуації, що склалася. Кілька років тому її намір завершити найближчим часом політичну кар'єру викликав би сум'яття і великий плач по всій Німеччині, оскільки сама думка про те, що канцлером буде не А. Меркель, представлялася більшості виборців майже святотатною. Тепер нічого подібного не було. Були відразу заявлені кандидати в наступники чинного голови ХДС, і почалося ділове обговорення їхніх шансів здобути гору [42, с. 120].

Здатність до компромісів в ім'я спільної мети надала їй гарну службу та сприяла модифікації її внутрішньо- та зовнішньополітичних концепцій після приходу до влади. Той факт, що партнери по «великій коаліції» не блокують один одного в спільній роботі, що коаліція принаймні в низці важливих для країни тем виявилася працездатною – чималою мірою заслуга Меркель. Крім того, під її керівництвом ХДС зміг відтіснити соціал-демократів на помірно лівий край політичного спектру та зайняти «політичний центр» – вигідне становище, яке залучає до партії нових виборців. Особливого успіху принесла Меркель її зовнішня політика, у якій з особливою силою вигравали такі її характеру, як наполегливість і прагматизм.

У Німеччині ставлення до особи Меркель неоднозначне. Її політична кар'єра, її взаємини з однопартійцями, її політичний стиль неодноразово критикували. Однак що довше вона залишається при владі, то більше вона

переконує – компетентністю, працездатністю, почуттям власної гідності, готовністю до пошуку компромісів на користь країни.

РОЗДІЛ 2

ПОЛІТИЧНИЙ ІМІДЖ КАНЦЛЕРА АНГЕЛИ МЕРКЕЛЬ

2.1 Імідж Ангели Меркель як лідера політичної сили

Канцлер Федеральної Республіки Німеччина формально обирається бундестагом за поданням федерального президента. У разі застосування нормальної процедури федеральний президент може зробити вибір лише між двома політичними діячами, представленими для обрання обома великими партіями як кандидати на пост канцлера. За результатами виборів і відповідно до домовленості між можливими партнерами по коаліції федеральному президенту залишається лише право запропонувати того кандидата, який, у більшості випадків, буде обраний парламентом. Як правило, це лідер сильної партії. Бундестаг має також контрольні повноваження стосовно уряду. Вони виявляються у формах інтерпеляції, усних питань, у роботі слідчих комісій, у праві вимагати відставки уряду.

На сьогодні головними «гравцями» на політичному полі ФРН, які беруть участь у передвиборній боротьбі, є парламентські партії (блоки) зі складу правлячої коаліції (партійний союз чинного Федерального канцлера Німеччини А.Меркель — ХДС/ХСС та Соціал-демократична партія Німеччини), а також поміркованої («Зелені») та більш непримиримої («Ліви») опозиції [24, с. 32].

Християнсько-демократичний союз Німеччини (ХДС, нім. Christlich Demokratische Union Deutschlands, CDU) – німецька консервативна партія. ХДС був створений у червні 1946 року на основі об'єднання консервативних сил колишньої Веймарської республіки. Партія об'єднувала усіх християн на міжконфесійній основі. Її очолив Конрад Аденауер.

За результатами парламентських виборів 2017 року партія має 200 місць із 709 у Бундестазі [105]. За результатами виборів до Європейського

парламенту 2019 року має 23 місця із 96 виділених для Німеччини [105] (входить до фракції Європейської народної партії). Ідеологія партії базується на поняттях «християнська демократія» та «соціальна ринкова економіка».

Ангела Меркель була незмінним канцлером Німеччини від 2005 р., тобто 16 років. В останні принаймні 10 років А.Меркель була фактично найвпливовішим політиком об'єднаної Європи, відтак – однією із найвагоміших постатей в політиці планети. Вона впливала на найрізноманітніші процеси від економіки до геополітики, вона протегувала сотням найрізноманітніших політиків, які за такої підтримки виявлялися на ключових посадах в найрізноманітніших сферах і різних країнах [3]

З 2000 року Ангела Меркель є лідером ХДС. Християнська демократія у Німеччині представлена двома великими народними партіями – Християнсько-демократичним та Християнсько-соціальним спілками. * Їхнє створення в 1945 р. поклало початок нового відліку історії політичних партій у Німеччині. Вони сутнісно визначили політичний розвиток ФРН і внесли чималий внесок у не властиву раніше Німеччині стабільність партійної системи [76, с. 172].

Перша жінка канцлер, перша глава уряду ФРН із «гедеєрівським» минулим, визнана лідером Європейського союзу, авторитетним політиком міжнародного рівня. Вона чотири рази поспіль ставала канцлером, 18 років очолювала найсильнішу німецьку політичну партію.

На дострокових виборах 2005 року ХДС здобув перемогу над СДПН, однак не зміг сформувати більшість із ВДП. Унаслідок цього сформували «велику коаліцію» між ХДС/ХСС і СДПН. Після трьох тижнів переговорів, однак, дві партії уклали угоду, за якою ХДС отримав посаду канцлера, тоді як СДПН зберегла 8 з 16 місць у кабінеті міністрів. Коаліційна угода була схвалена обома сторонами на партійних конференціях 14 листопада. А. Меркель затвердили як першу жінку-канцлера Німеччини більшістю депутатів (397 проти 217) новообраного Бундестагу 22 листопада [76, с. 12].

Дослідниця діяльності А. Меркель А. Дерев'янченко справедливо зауважує, що у Меркель, першої жінки на посаді німецького канцлера, не було прикладу наслідування [16, с. 230]. Саме через це їй доводилося вчитися вибудовувати стосунки з колегами. Їй завжди необхідно зберігати дистанцію, у своїй намагаючись знаходити спільну мову з партнерами. Тим не менш багато хто вважає, що Меркель вміло змішує стилі управління, застосовуючи погодинно і жорсткість, яка найчастіше асоціюється з маскулінністю, і м'якість, намагаючись уникати гострих кутів. Якщо в деяких моментах вона вважає за краще приміряти образ жорсткого політика, то часом цілеспрямовано використовує свої жіночі якості для того, щоб примирити конфліктуючі сторони. Крім своїх професійних якостей, Меркель використовує інші інструменти для того, щоб бути ближчими до людей.

У 2006 р. Німеччина приймала Чемпіонат світу з футболу, тим самим показавши міжнародному співтовариству, що країна відкрита та гостинна. Меркель, яка раніше не помічена в особливій любові до цього виду спорту, з того часу демонструє підтримку національної збірної, відвідує матчі та особисто вітає спортсменів з перемогами.

Описуючи стиль управління Меркель, Дерев'янченко звертається до німецького політолога і соціолога Ульріха Бека, який використовує поняття «меркіавеллізм», що є симбіозом принципів макіавеллізму і політики, яку проводить А. Меркель [16, с. 76].

Дослідниця наводить чотири принципи «меркіавеллізму».

1. Позиція *Jein* (від німецьких «Ja+Nein», тобто «так+ні»). Політичне керівництво Німеччини підкреслює свою готовність допомагати державам Європейського союзу, що потребують, за умови їх підпорядкування правилам, але іноді відмовляється це робити.

2. Повільність як упокорення. Відмова від агресивного втручання в економіку інших країн та тактика вичікування. Німеччина усвідомлює свою роль у ЄС та маніпулює шляхом тиску на слабку економіку опонента.

3. Одночасне просування загальноєвропейських та суто німецьких інтересів. Автор підкреслює, що Меркель намагається подавати свій образ усередині країни та за її межами по-різному: добра «м атінка» в Німеччині, «залізна леді» за кордоном.

4. Прагнення нав'язати іншим державам ЄС політичний та економічний досвід Німеччини. Навівши ці принципи, Ульріх Бек вказує на те, що Меркель прагне посилити свій вплив поза країною та стати більш популярною у самій Німеччині. Дерев'янченко зазначає, що термін «меркіавеллізм» було розкритиковано, але при цьому дозволив виявити дві проблеми, які пов'язані з роллю Німеччини в ЄС/у світі та вплив гендерного аспекту на стиль управління [16, с. 234 - 236].

Незважаючи на те, що Меркель часто називають взірцем раціональності та спокою, пані канцлер має велику кількість політичних опонентів. Під час свого шляху до влади Меркель не раз переходила дорогу іншим політикам, у тому числі й колишнім союзникам щодо коаліції та партії. Особливий інтерес і істориків, і політологів викликають відносини А. Меркель із Г. Колем [76, с. 71].

Гельмут Коль справедливо вважається людиною, яка проклала Меркель шлях у велику політику. Майбутній німецький канцлер пропрацювала під керівництвом Коля майже десять років і набула необхідних для управління якості, чого бракувало їй через відсутність гуманітарної освіти. Згодом, як зазначає Дерев'янченко, відносини Меркель та Коля зіпсувалися, оскільки перша зіграла свою роль у поваленні свого наставника. Потім Меркель, відповідаючи на критику з боку громадськості, стверджувала, що пішла на це з моральних спонукань. Коли не звинувачував публічно Меркель у зраді, але згодом дав відверте інтерв'ю, у якому став стримуватися у висловлюваннях. У 2014 р. Коль виступив проти антиросійських санкцій та розкритикував політику Меркель загалом [76, с. 78].

Четвертий кабінет Ангели Меркель — віддзеркалення глибинної кризи всієї партійної системи, вся конструкція якої під ударом. Незважаючи на більшість голосів ХДС на виборах до бундестагу, це був його найгірший результат з 1949 р. СДПН взагалі зазнала приголомшливої поразки. Це можна було б списати на міграційну кризу, падіння особистої популярності партійних лідерів, євроскептичні настрої у суспільстві, на хвилі яких у політику увірвалися праві сили тощо [37, с. 84].

У цьому контексті слова Шульца про те, що СДПН втратила навички політичної боротьби та стала тінню ХДС, не позбавлені підстав. Історія спільного правління двох головних німецьких партій — ХДС і СДПН — почалася в 1966 р. У ході переговорів, що тривали майже місяць, вони вперше вступили в союз, названий «великою коаліцією» (або GroKo — від нього. Grosse Koalition). Ідеологічно шлях до цього відкрила Годесберзька програма СДПН, в якій було зроблено ставку на ринкову економіку. Крім того, партія відмовилася від довгострокової мети соціалістичного суспільного устрою.

Зараз ХДС знаходиться на порозі чергової кризи, яка торкається основ партійної програми. Адже її ідейний базис спочатку полягав у християнській етиці, ідеї соціального ринкового господарства та трансатлантичної солідарності. Усі прийняті початку 1960-х гг. проекти – модифікації цих трьох принципів. Проте їм не відповідають рішення уряду щодо визнання одностатевих шлюбів у 2016 р. та рішення Меркель зупинити АЕС, прийняте після катастрофи у Фукусімі у 2011 р. [3]

Як відомо, ХДС традиційно та послідовно виступає за продовження терміну роботи атомних електростанцій у ФРН. Сьогодні не лише експерти, а й виборці запитують себе: що являє собою ХДС? чи повинна партія автоматично вбирати в себе все, що не може бути зараховано до «лівих» поглядів? чи партія «правитиме» і ставатиме версією «Альтернативи для Німеччини», переймаючи її риторику, щоб «запалити» електорат? Нині вже

неможливо провести чіткий ідейний кордон між лівими та правими партіями [3].

Важливим є питання про те, як взагалі співвідноситься існування масових партій з глобальним філософським меседжем ХХІ ст. - тотальним індивідуалізмом. «Ідеологія мас» вступає зараз у явний світоглядний конфлікт з «ідеологією індивідуалізму» і нівелюється ним. Адже масові партії — це консенсус більшості, а сьогодні очевидним є тренд на примат меншості (у найширшому розумінні цього слова). Причому боротьба меншості за права з кожним завоюванням ще більше атомізує соціум, утворюючи «меншості у меншості». Потреба політичному представництві починає формуватися за іншими громадським критеріям. Пішло століття «монолітних ідеологій», настав час ідеологій-слоганів, «малих партій» або «партій-проектів». Їхні програми будуть перетворюватися на суміш ідей, немислиму в традиційних політичних формах.

Ангела Меркель пробула головою партії до 2018 року. Її остання каденція сповнена викликів, які негативно позначались на репутації як самої Меркель, так і чинного уряду. Спершу було найдовше в історії держави формування коаліції, що розтягнулося на пів року (голосування пройшло у вересні 2017 р., а уряд приведений до присяги аж у березні 2018-го). Протягом наступних 2 років коаліції раз по раз загрожував розпад. Згодом відбулось два «падіння» на місцевих виборах у Баварії та Гессені, де Християнсько-соціальний союз (ХСС) та Християнсько-демократичний союз (ХДС) відповідно хоч і перемогли, проте у порівнянні з виборами 2013 року втратили значний відсоток електорату, що говорило про втрату довіри до керівної коаліції [45].

Значним ударом став Тюринзький скандал – християнські демократи на виборах до регіонального парламенту поступились першістю Лівим (наступниці Партії демократичного соціалізму) і правопопулістській Альтернативі для Німеччини (*Alternative für Deutschland, AfD*) та

«відзначились» спільним з AfD голосуванням за земельного прем'єр-міністра Томаса Кеммеріха, що викликало обурення з боку соціал-демократів і баварського Християнсько-соціального союзу, загостило внутрішньопартійну кризу та обернулось складанням повноважень нової лідерки ХДС Аннегрет Крамп-Карренбауер. А вже незабаром світ сколихнула пандемія та економічна криза, спровокована нею [45].

За цей період рейтинг канцлерки, ХДС та її уряду зазнав значного падіння. Влітку 2018 року німці мали більшу довіру до французького президента Макрона, аніж до Меркель (55% і 51% відповідно), а станом на вересень 2019 року 56% громадян Німеччини хотіли, аби Меркель залишила посаду Федерального канцлера, 47% виступали за дострокові вибори, а блок ХДС/ХСС підтримували лише 27% опитаних (найгірший результат з початку опитувань *ARD-Deutschlandtrend* у 1997 році). Тож авторитет канцлерки в період останньої каденції суттєво постраждав, а сама вона ризикувала достроково залишити пост. Аж тут вибухнула, напевно, найгостріша за весь час правління Меркель криза, яка могла ще більше обвалити підтримку німецького лідера у випадку невдалих дій в боротьбі з пандемією (як це сталося з Трампом, Болсонару чи Джонсоном). Утім, за іронією долі саме коронакриза стала тим рятівним колом, яке дало шанс відновити довіру до канцлерки та її уряду [45].

Християнсько-демократичний союз (ХДС), успіхи якого були і залишаються багато в чому особистою заслугою, втім, як і поразки. Секрет формули успіху «залізний канцлерин» намагаються пояснити багато хто. Фізик з освіти, вона вміє прораховувати ситуації та опрацьовувати в умі безліч різних сценаріїв, має величезне терпіння і, на думку критиків, повільна у прийнятті рішенні. Чекає, коли неприйнятні варіанти відпадуть самі собою, а політичні конкуренти втомляться і припустяться помилки. За визнанням самої А. Меркель, залишатися протягом 13 років головною людиною у державі їй допомагало поєднання постів канцлера та голови партії [3].

Саме зосередження цих двох функцій в одних руках дозволяє найефективніше керувати країною: контролювати завдяки підтримці партії нижню палату парламенту, тим самим сприяючи ухваленню законів, які розробляє очолюваний нею уряд. До того ж пост голови партії забезпечує надійний тил – щоб усунути канцлера до виборів, дві третини депутатів бундестагу мають домовитися про кандидатуру нового лідера, який без підтримки однопартійців чинного глави уряду не зможе набрати необхідної кількості голосів для висловлення вотуму конструктивної недовіри.

Провести таку операцію за спиною канцлера – голови партії досить складно. Поєднання двох постів – глави уряду та партії не є особистим відкриттям А. Меркель. Цю опцію використали й інші лідери Німеччини, наприклад, колишній голова СДПН Г. Шредер. Канцлерін не раз зізнавалася журналістам, що саме політичне падіння її попередника справило неї сильне враження і стало уроком.

На думку А. Меркель, деградація авторитету канцлерської влади Г. Шредера почалася з моменту його відмови від посади голови партії через дебати щодо прийняття соціалдемократами непопулярної у населення програми «Агенда 2010». З цієї причини її заява 29 жовтня 2018 р. про те, що вона не висуватиме свою кандидатуру на посаду голови ХДС на наступному з'їзді партії, пролунала як політична сенсація. Багато журналісти заговорили про закінчення ери Меркель та її швидкий звільнення з посади канцлера. Хоча сама канцлерін наголосила, що має намір продовжити очолювати уряд до закінчення легіслатурного періоду. При цьому вона пообіцяла громадськості завершити свою політичну кар'єру після 2021 р. – вона не висуватиме свою кандидатуру на посаду канцлера в'яте, не очолюватиме міжнародні організації чи впливову європейську структуру, не побачать її як депутата і в новому скликанні бундестагу [95]

У бесідах із журналістами лідер ХДС якось зізналася, що політикою мають займатися професіонали, та 10 років – це найбільш ефективний та оптимальний термін для політичної кар'єри на найвищому державному рівні.

Після цього часу важко утримувати авторитет. Тому треба йти вчасно і, слідуючи її логіці, самій. Однак, незважаючи на ці міркування, А. Меркель вдається бути першою вже 13 років. Напередодні виборів до бундестагу у вересні 2017 р. вона пообіцяла виборцям, що у разі перемоги ХДС цей термін канцлерства стане для неї останнім, а також зізналася, що рішення йти вчетверте на вибори виявилось найскладнішим у її політичній кар'єрі. Меркель розуміє, що не всі її рішення знаходять підтримку у суспільстві та чує позицію тих, хто виступає проти її політики, проте відчуває велику відповідальність перед країною і тому готова бути канцлером ще один легіслатурний період [100].

Причин, які спонукали А. Меркель ухвалити таке рішення кілька. Головна, на наш погляд, це кризовий стан уряду, який вона очолює. У своєму виступі канцлерін чесно визнала, що те, як працює Велика коаліція у Берліні неприйнятне. Уряд перебуває у кризі з моменту утворення. І хоча керувати коаліцією, що складаються з партій ХДС, ХСС та СДПН, для А. Меркель звична справа, відмінною особливістю нового кабінету стала не так вимушена участь партнерів (освіта Великих коаліцій – завжди вимушений крок для двох народних партій ХДС/ХСС та СДПН), що їхня приреченість на прийняття рішення про формування уряду. Результати федеральних виборів 2017 р. до нижньої палати німецького парламенту опинилися для цих партій набагато нижче за очікувані [100]

Негативний вплив на бажання потенційних партнерів щодо коаліції брати участь в уряді А. Меркель надав її стиль управління. І соціал-демократи та ліберали після закінчення легіслатурних періодів втрачали голоси на наступних виборах, тому що всі їхні успіхи ставали досягненнями канцлерину, а труднощі, які зазнавали коаліції – результат поганої взаємодії молодшого партнера з ХДС. За час перебування при владі А. Меркель виявилася суперечливим політиком. Рішення про прийняття великої кількості біженців у Німеччині розколало німецьке суспільство навпіл і сприяло зростанню популярності правопопулістської «Альтернативи для Німеччини»,

яка відібрала голоси в інших партій, чим кинула їх у шоковий стан і змусила почати переглядати свої програми та стратегії. Відточувати політичний профіль та відновлювати довіру виборців легше в опозиції – не треба відповідати за непопулярні рішення уряду. Провал першого раунду переговорів про створенні коаліції з ВДП та «зеленими» загрожував німецьким партіям новими виборами, результати яких могли значно послабити їхні колишні позиції та посилити «АдГ». Для Німеччині така нестабільність у питанні управління могла перетворитися на дратівливий фактор, наслідки якого важко прорахувати та контролювати з урахуванням тенденції поправлення настроїв електорату.

Необхідність постійно відволікатися на вирішення проблем будинку ослабляла позиції Німеччини на міжнародній арені і могла призвести до втрати лідерства у Європейському союзі. Ймовірно, тому А. Меркель дійшла висновку, що слабке уряд кращий, ніж ніякий, і зважилася на підписання компромісної коаліційної угоди, яка складається зі поступок як соціал-демократам, так і партії-союзнику ХСС.

Фактично робота уряду з моменту його утворення проходила за одним сценарієм: спочатку жорстка суперечка між традиційними союзниками ХДС та ХСС, пошук компромісу між ними, потім обурення та загроза виходу з коаліції з боку їхніх партнерів соціал-демократів, яких не влаштовує відходження від коаліційного договору та обговорення нового рішення без їхньої участі. А. Меркель з ефективного менеджера перетворилася на пожежника. При цьому кожен новий конфлікт, який розгорявся між учасниками урядової коаліції, міг спричинити її розпад. Імовірність того, що їй вдасться зберегти за собою канцлерство до 2021 р., виявилася хисткою. Виступаючи 29 жовтня 2018 м. перед колегами по партії, А. Меркель зізналася, що рішення не висувати свою кандидатуру на посаду голови ХДС, вона ухвалила ще влітку, проте сподівалася оголосити про тому пізніше. Причиною, яка спонукала зробити заяву раніше, стали погані результати ХДС на земельних виборах у Гессені [54].

Падіння популярності партії серед виборців – результат впливу урядової кризи в Берліні, яку А. Меркель не змогла подолати. Цей крок з одного боку демонструє суспільству, що вона усвідомлює свою відповідальність за зниження популярності партії, яку очолює, з іншого – розуміє: складнощі з коаліцією, яка може розпастись будь-якої миті, вимагають від неї підвищеної уваги до своїх першочергових обов'язків глави уряду.

Спінна міграційна політика, курс ХДС на завоювання середини суспільства, що призвів до її соціал-демократизації та відходу від традиційних консервативних цінностей, прийняття одноосібних та несподіваних для базису партії рішень, особливий стиль управління та об'єктивна втома від керівництва А. Меркель призвела до зростання невдоволення всередині Християнського демократичного союзу [3].

Поки партія переконливо виграла вибори, їй вдавалося контролювати внутрішню опозицію та стримувати обурення. Відмовляючись від посади голови партії та підтвердивши публічно, що четверте канцлерство стане для неї останнім, А. Меркель зробила спробу заспокоїти внутрішню опозицію серед християнських демократів і надала собі можливість вплинути на вибір наступника, доки ще має авторитет і залишається канцлером [45].

Вона поступається лідерством у партії, щоб повернути до себе довіру як до лідера країни. Жертує меншим, щоб зберегти більше. На наш погляд, вона чудово розуміла, що цей крок викличе повагу з боку колег та конкурентів, які, дотримуючись правил політичної коректності, будуть змушені згадати її заслуги як голови партії та висловити їй публічну повагу, що сприятиме зміцненню її авторитету. До того ж, взявши відповідальність за невдачі ХДС на себе, вона продемонструвала зразок політичної мужності своїм опонентам, і насамперед Х. Зеєхоферу, який довго тримався за посаду голови ХСС, але під тиском колег по партії був змушений наслідувати її приклад. Важливо розуміти, що А. Меркель покликана врятувати її

канцлерство у найважчій внутрішньополітичній ситуації, хоча воно може виявитися фатальним та прискорити її падіння з політичного олімпу.

Таким чином, звільнення А. Меркель з посади голови Християнського демократичного союзу після 18 років керівництва відкриває для партії та Німеччини новий розділ.

2.2 Аналітичний огляд іміджу А. Меркель в німецьких ЗМІ

ЗМІ є одним з найважливіших інструментів зі створення та трансформації іміджу політичного лідера в даний період часу. Незважаючи на наростаючу міць соціальних медіа та мереж, ЗМІ все-таки більше формують інформаційний порядок денний. Виходячи з певних форматів та змісту контенту ЗМІ, імідж політичного лідера може бути трактований по-різному.

Тому було для даного дослідження актуальним є проведення контент-аналізу німецьких ЗМІ. Тематика публікацій та матеріалів, в основному, присвячена виступам та висловлюванням Ангели Меркель, відповідей ааід час зустрічей політичних лідерів з іншими політиками для обговорення та вирішення кризової ситуації (наприклад, саміти у Брюсселі з розподілу квот на прийняття мігрантів, зустрічі членів Вишеградської четвірки).

Аналітичний жанр може бути ефективним, оскільки в статтях цього жанру коментарі даються більш широко і розгорнуто, наводяться результати статистичних даних (скільки мігрантів прибуло за певний період часу, результати громадської думки з приводу цієї ситуації), кілька думок експертів, що відрізняються характером (позитивний, негативний, нейтральний), що дозволяє розглянути ситуацію з різних ракурсів, використовуються додаткові матеріали або дані більш раннього періоду, тим самим автори статей намагаються зробити її інформаційно-значущою,

продемонструвати причинно-наслідкові зв'язки, які могли вплинути на дії політичних лідерів, роблять порівняння між «до і після».

Політичний імідж у дискурсі мас-медіа виконує такі функції [43]:

1) комунікативну (посередницька роль іміджу між суб'єктом та об'єктом):

а) полегшення сприйняття інформації про суб'єкта іміджу;

б) забезпечення режиму найбільшого сприяння сприйняттю особи суб'єкта іміджу;

в) підготовка ґрунту для формування установки на перевагу саме цієї людини (товару, організації тощо);

2) номінативну (демонструє відмінні її якості, підкреслює переваги);

3) естетичну (упорядкування враження, виробленого на публіку);

4) адресну (відповідь на потреби та запити цільових аудиторій).

У пресі, яка висвітлює останні події та новини, образ А. Меркель або нейтральний, або ресурси, що беруть участь у її описі, працюють на створення іміджу впевненого та надійного лідера країни. В інформаційних повідомленнях та статтях переважно використовуються нейтральні номінативні засоби, що позначають посади та позиції, які займає Ангела Меркель: CDU-Chefin (Бос ХДС), CDU-Vorsitzende (голова ХДС), Kanzlerin Merkel (канцлер Меркель), Regierungschefin Merkel (прем'єр-міністр Меркель), Außenpolitikerin Merkel (офіцер із зовнішньої політики Меркель). Дієслова, які використовуються для характеристики дій канцлера також формують образ спокійного та розумного правителя: *sich bemühen*, *sich einsetzen*, *den Konflikt entschärfen* – докласти зусиль, встати, розрядити конфлікт.

Однак найбільший інтерес представляє аналітична преса (зокрема, «Der Spiegel») [65; 66; 67]. Яскраві, експресивні статті, покликані максимально точно визначити положення, яке Ангела Меркель займає на міжнародній арені та у внутрішній політиці Німеччини:

- Königin der deutschen Demokratie – Королева німецької демократії (Der Spiegel, 25.09.2013);
- Triumphatorin Merkel – Триумфальна Меркель (Der Spiegel, 25.09.2013);
- Die große Anführerin – Великий лідер (Der Spiegel, 25.09.2013);
- Die mächtigste Frau der CDU – Найвпливовіша жінка в ХДС (Der Spiegel, 25.09.2013);

Якщо говорити про заголовки статей, то потрібно також підкреслити, що ті ж хвалебні позначення можуть бути використані для досягнення зворотного ефекту – не для вихваляння, а з іронічним підтекстом. Стаття «Beispiellose Blamage» («Безпрецедентне фіаско»), яка критикує рішення Ангели Меркель не підписувати документи на підтримку курсу Б. Обами щодо Сирії на Саміті G-20 у Санкт-Петербурзі (2013), рясніє іронічними епітетами на адресу канцлера Німеччини: *Für die „Königin Europas» ist das eine beispiellose Blamage. Aus gerechnet die erfahrenste Staatsfrau des Kontinents hatte sich von US-Präsident Barack Obama austricksen lassen ...* (Der Spiegel, 9.09.13) – Для «королеви Європи» це небачена ганьба. Найдосвідченіша державна жінка на континенті з усіх людей дозволила себе обдурити президентом США Бараком Обамою... *Die angeblich mächtigste Frau der Welt hat in St. Peterburg nicht einmal mehr ein Gespräch mit Russlands Präsident Putin geführt, kritisierte SPD Chef Sigmar Gabriel* (Der Spiegel, 9.09.13) – Нібито найвпливовіша жінка світу навіть не розмовляла з президентом Росії Путіним у Санкт-Петербурзі, розкритикував лідер СДПН Зігмар Габріель [61].

Політична метафора у структурі соціоперсонального концепту (далі – СПК) Kanzlerin Angela Merkel «канцлер(ша) Ангела Меркель» є базовим механізмом пояснення та оцінки діяльності політичного лідера масовому читачеві та способом маніпулювання його поглядами.

Образ канцлера А. Меркель зітканий із строкатого полотна багатовидових метафор, які є ефективним засобом побудови концептуальної

сфери німецького політичного лідера. Метафоричне поле насичене проєкціями із наступних концептуальних областей: влада; найвищі особи влади; педагогіка; родинні стосунки; економіка; екологія; кінематограф; телебачення; менеджмент; негація; спорт; сексуальні стосунки; психологія; Біблія; релігія; рослинний світ; зоологія; механіка; політика; математика; магія; сервіс; кольорова гамма; медицина; юриспруденція; поліція; військова область; будівництво; архітектура; предмети побуту; транспорт; високі технології музики.

Згідно з опитуванням для журналу «Шпігель», більшість німців бачить у ній адвоката для багатих людей. Результат однозначний: лише 26% громадян Німеччини вірять, що Ангела Меркель репрезентує інтереси простих людей. 60%, навпаки, бачать у канцлері представницю інтересів багатих» [65].

Образ канцлера захищає інтереси переважно забезпечених верств населення своєї країни. У другий період, на який припав пік економічної кризи в Європі, домінували професійна метафора, метафора верховної влади та метафора менеджменту. Метафори спадкоємності та заступництва втратили свою активність і вийшли з ужитку, а статусна та протекціоналістська види метафор поповнилися новими фреймами. Наприклад, у статті під заголовком *Die alles-wird-teuer-Kanzlerin* «Канцлер все-дорожчає» йдеться про те, що життя в Німеччині в 2011 р. значно подорожчало: на 7% підвищилася ціна на електрику, сигарети стали на кілька центів дорожчими, підвищилася ціна на авіаквитки, відрахування з доходу підвищилися на 35% [66].

Випуск журналу «Der Spiegel» від 09.09.13, який з'явився незадовго до виборів канцлера Німеччини, заслуговує на окрему увагу. На його обкладинці Ангела Меркель з'являється в образі імператриці. Заголовок статті, присвяченої терміну її чергового перебування при владі, каже: «*Die neue Selbstgefälligkeit der Angela M.*» - «Нове самовдоволення Ангели М.» [67].

Цікаве скорочення прізвища до однієї літери, яке натякає на те, що читач без сумніву знає лише одну Ангелу, про яку може йтися. Імперські аналогії проводяться не тільки у вигляді фотоколажу, а й на мовному рівні у статті: *Dann hebt sie die Hand zu einem Gruß, der in seiner imperialen Reduziertheit an die britische Queen erinnert* (Der Spiegel, 09.09.13) – Потім вона піднімає руку в привітанні, яке своєю імперською простотою нагадує британську королеву [67].

Таким чином, якщо раніше Ангелу Меркель порівнювали із «залізною леді» Маргарет Тетчер, то тепер асоціативний ряд завершує Англійська королева. У матеріалах цього випуску журналу А. Меркель постає фігурою, що зміцнилася при владі, з почуттям власної гідності, що переходить в манію величчя, що дивиться на оточуючих зверху донизу. Для посилення цього ефекту використовуються відповідні терміни: *resolut* – рішуча, *unaufgeregt* – спокійна, *umsichtig* – розважлива, *zweifellos* – безсумнівна, *mächtig* – могутня тощо

Доречно процитувати авторську колонку журналіста Маркуса Фельденкірхена зі спеціального випуску журналу «Der Spiegel» від 26.09.2013, присвяченого результатам виборів до Бундестагу. Тут створюється образ політика, який пригнічує оточуючих і знищує конкурентів, лідера, з яким ніхто не хоче вступати в коаліцію в страху «засохнути в тіні» чинного канцлера, адже навіть справжні квіти нібито в'януть у її присутності: *Niemand möchte jetzt mit Angela Merkel koalieren. Die Liste der Personen <..>, die im Schatten Angela Merkels vertrocknet sind, wird täglich länger. Gerüchten zufolge verachtet Frau Merkel seit Jahren auf Blumen in ihren Balkonkästen, weil diese unverzüglich die Köpfe hängen lassen* – Зараз ніхто не хоче створювати коаліцію з Ангелою Меркель. Список людей <..>, які висохли в тіні Ангели Меркель, з кожним днем стає довшим. Ходять чутки, що пані Меркель роками впадала у відчай у квітах у віконних скриньках, тому що вони одразу опускають голови [70]

Автор вживає рослинну метафору, в якій Ангела Меркель постає в образі рослини – чорного горіха, який отруєє ґрунт навколо себе: *Wäre die Bundeskanzlerin als Blume zur Welt gekommen, wäre sie wohl eine Schwarznuss geworden* (Der Spiegel, 26.09.2013) – Якби канцлерка народилася квіткою, вона, напевно, стала б чорним горіхом [70].

У рамках цієї метафори партія «Альтернатива для Німеччини» отримує номінацію «жертва Меркель»: *AfD als Merkel-Opfer* (Der Spiegel, 26.09.2013). Цю метафору логічно продовжує зооморфна метафора, яка наділяє канцлера Німеччини рисами павука «чорна вдова»: *Merkel saugt ihre Koalitionspartner aus. Eben war Angela Merkel noch «Mutti», die alle mit ihrem Wischiwaschi Wahlkampf langweilte, nun ist sie plötzlich die eiskalte Killerin mit dem Spinnelächeln. Was kommt als nächstes? Angela Honecker? Mao Merkel? Jetzt ist Angela Merkel also die Schwarze Witwe. Wer ihr zu nahe geht, dem geht die Luft aus* (Der Spiegel, 26.09.13) – Меркель нищить своїх партнерів по коаліції. Ангела Меркель ще мить тому була «мамою», яка набридла всім своєю безтурботною виборчою кампанією, а тепер вона раптом стала крижаною вбивцею з божевільною посмішкою. Що далі? Анжела Хонекер? Мао Меркель? Тож тепер Ангела Меркель – чорна вдова. Кожен, хто наблизиться до неї занадто близько, втратить повітря [67].

В останній цитаті також є натяк на диктаторські замашки та потенційну можливість культу особистості Ангели Меркель. Ця ідея знаходить своє вираження у грі слів із прецедентними іменами Еріх Хонеккер та Мао Цзедун. Сама стаття має назву «*Angela Merkels Dämonisierung*» - Демонізація Ангели Меркель [67].

Еволюцію в іміджі канцлера також наголошує епітет *der Freak der deutschen Politik* (фрик німецької політики), який використаний для опису образу Ангели Меркель на зорі її кар'єри. Тепер на перший план в іміджі А. Меркель виходить «відповідність нормі»: *Auf kaum etwas verwendet Merkel mehr Mühe als auf die Inszenierung der Normalität* – Навряд чи Меркель

докладає більше зусиль в чомусь, ніж інсценування нормальності (Der Spiegel, 26.09.13) [67].

Протиставлення початку кар'єри та сьогоденної позиції висловлює і такий опис: *Eine Frau aus dem uckermärkischen Templin, die es nach oben geschafft hat* – Жінка з міста Темплін регіону Уккермарк, яка змогла пробратися нагору – тут своє відображення знаходить і опозиція «верх - низ». Остання цитата дає нам привід перейти до ще одного показника, за яким можна протиставити колишнє та сучасне подання Ангели Меркель у пресі: якщо на початку кар'єри у статтях часто фігурувало слово Mädchen, то з часом своє законне місце зайняло слово Frau. *Merkel ist zu einer Frau geworden, die anderen etwas abverlangt... ...eine Frau, die wegen des Wahlkampfes ihre engsten Verbündeten im Stich lässt. Eine Frau, die ihre Kampagne routiniert wie ein Automat herunterspult* (Der Spiegel, 26.09.13) – Меркель стала жінкою, яка чогось вимагає від інших ... жінкою, яка кидає своїх найближчих союзників через виборчу кампанію. Жінка, яка планує свою кампанію, як автомат [67].

Канцлер, як глава держави з найстабільнішою та найпотужнішою економікою, пропонує низку рішень, серед яких режим жорсткої економії, обмеження державних витрат, підвищення податків та цін. Також канцлер Німеччини пропонує шляхи виходу Європи з фінансової кризи, приймає рішення про долю європейських країн, що зазнають лиха. Заходи з виходу з кризи відбилися у метафорі менеджменту.

У третій термін канцлерства А. Меркель, на який припадає війна в Україні та розлад відносин між країнами Заходу та країнами ЄС, особливо актуальною є метафора посередництва. Високу щільність вживання у досліджуваному матеріалі становлять також зооморфна метафора, речова метафора, метафора високих технологій та метафора верховної влади.

Внутрішньо Меркель тверда. Зовні вона як губка. Вона вбирає всі політичні ідеї та думки, які опиняються навколо неї. І їй байдуже, кому вони належать [71].

На початку третього терміну канцлерства А. Меркель дорікають за відсутності власних ідей. Протягом усіх періодів канцлерства А. Меркель незмінно актуальними залишаються 4 види метафор: професійна метафора, метафора верховної влади, метафора спорідненості та зооморфна метафора. Виявлені метафори характеризують такі когнітивні ознаки у структурі СПК Kanzlerin Angela Merkel «канцлер(ша) Ангела Меркель»: внутрішньополітичні (внутрішньополітична нестабільність; ставлення до громадян Німеччини; політичний менеджмент усередині держави), зовнішньополітичні (роль А. Меркель у роботі ЄС; оцінка діяльності А) Меркель у ЄС, діяльність А. Меркель щодо врегулювання ситуації в Європі та світі, зовнішньополітичний менеджмент; політика, що проводиться щодо кризових країн), особистісні (нестійке становище канцлера; ставлення до підлеглих; недоліки А. Меркель як лідера). Одна й та концептуальна область вербалізує як позитивний, і негативний образ А. Меркель. Негативно маркуються ставлення А. Меркель до кризових країн; політичні засоби впливу канцлера; захист інтересів забезпечених верств населення Німеччини; діяльність канцлера у врегулюванні ситуації в Європі та світі; відсутність лідерських якостей; управлінські якості А. Меркель; стратегічна недалекоглядність канцлера; її здатність переконання та залучення прихильників [71].

На початку піку міграційної кризи публікуються фотографії усміхненого канцлера Німеччини, які представляють її як успішну, сміливу і сильну жінку, що успішно справляється зі своїми обов'язками, що розглядає свою міграційну політику як успішну. З плином часу, особливо під кінець 2015 року, нам здається Ангела Меркель втомленою, без посмішки та з занепокоєним поглядом. Крім цього, публікуються фотографії, які демонструють зустрічі політиків нашого кейсу з іншими політичними лідерами; або ситуацію з біженцями, їхнє життя, події в таборах. Іноді використовуються карикатури, меми, які висміюють політичних лідерів та їх міграційну політику, наприклад, меми про Ангелу Меркель та її рішення про

призупинення політики «відчинених дверей» по відношенню до біженців, які демонструють мінливу міграційну політику канцлера і показують падіння рейтингу та на міжнародному рівні [71].

Близько 30-40% статей доповнювалося відеоматеріалом (переважно репортажі), що дозволяє яскравіше донести новину. По-третє, до кожної з цих медіаплатформ підключено посилання на соціальні мережі (Вконтакте, Однокласники, Facebook, Instagram, Telegram канал), куди може транслюватися інформація з сайту і люди мають можливість робити репости, висловлювати свої думки через коментарі. По-четверте, завдяки контент-аналізу ЗМІ вдалося проаналізувати іміджі політичних лідерів у встановлений нами період і подивитися, як їх імідж подають у контексті медіаплатформ з міжнародним мовленням.

На медіа платформі RT за 2015 рік публікації про Ангела Меркель мають позитивний характер (0 статей, 0%), негативний характер (15 статей, 42,86%), позитивно-негативний характер (5 статей, 14,29%) нейтральний характер (15 статей, 42,86%); за 2018 рік публікації мають позитивний характер (5 статей, 14,29%), негативний характер (12 статей, 34,29%), позитивно-негативний характер (8 статей, 22,86%) нейтральний характер (10 64 статей, 28,57%).

На медіа платформі BBC за 2015 рік публікації про Ангела Меркель мають позитивний характер (9 статей, 25,71%), негативний характер (7 статей, 20%), позитивно-негативний характер (7 статей, 20%) нейтральний характер (12 статей) 34,29%); за 2018 рік мають позитивний характер (5 статей, 14,29%), негативний характер (12 статей, 34,29%), позитивно-негативний характер (8 статей, 22,86%) нейтральний характер (10 статей, 28,57) %).

На медіа платформі CNN за 2015 рік публікації про Ангела Меркель мають позитивний характер (8 статей, 22,86%), негативний характер (9 статей, 25,71%), позитивно-негативний характер (7 статей, 20%) нейтральний характер (11 статей, 31,47%); за 2018 рік мають позитивний характер (9

статей, 25,71%), негативний характер (8 статей, 22,86%), позитивно-негативний характер (6 статей, 17,14%) нейтральний характер (12 статей, 34,29) %).

Аналізуючи отриману інформацію, можна побачити, що різні медіаплатформи дають різну оцінку характеристику політичним лідерам, отже, імідж політиків для споживача контенту може бути неоднозначно. Проводячи контент-аналіз, можна побачити схожість, що публікації нейтрального характеру – це короткі нотатки чи повідомлення у тому, що сталося, про дії політичних лідерів, без будь-якої додаткової інформації та оцінок. Позитивно-негативний характер, здебільшого, мають аналітичні статті. Як було сказано раніше, у таких статтях велика увага приділяється аналізу подій, діяльності, що відбулися, діяльності та риториці політичних лідерів, враховуються думки експертів, які можуть не співпадати один з одним. Тому в подібних статтях ми можемо бачити моменти як позитиву, так і негативу, можливо навіть якусь об'єктивність при подачі матеріалу, якщо враховуються різні точки зору.

Статті чи подійні репортажі можуть нести, як позитивний характер, і лише негативний характер. Оцінюються діяльність та висловлювання політичних лідерів (або в позитивному, або в негативному світлі), враховуються коментарі, висловлювання чи експертні думки, але не так багато, як в аналітичних статтях і найчастіше ці думки не перетинаються: або лише позитив, або лише негатив.

Що стосується Ангели Меркель, то її висловлювання та позиція про прийняття всіх, результати діяльності суперечливої мігрантської політики тривалий час розглядалися з негативної точки зору. Однак, публікації про зустрічі та переговори з іншими політичними постатями (наприклад, з Б. Обамою, Р. Ердоганом), демонструвалися в більш позитивному ключі, оскільки показували не байдужість політичного лідера до всього, що відбувається і прагненню знайти найкращий вихід із ситуації; діяльність зі скликання саміту та підписання угоди про рівномірний розподіл мігрантів

серед країн ЄС також мала позитивний характер. Таким чином, незважаючи на схожий формат цих медіаплатформ та тип контенту (використання текстового, аудіо та відео-формату), контекст їх різний: одні представляють цих політиків у публікаціях більш позитивного характеру, інші – у негативному. Нейтральний характер може бути притаманний коротким нотаткам та повідомленням, що дають коротку інформацію про діяльність цих політичних лідерів.

Змішаний характер (позитивно-негативний) більше властивий аналітичним матеріалам, оскільки там публікуються думки експертів та аналітиків, які можуть давати як позитивну, так і негативну оцінку.

Ми ще раз переконалися, що ЗМІ – один із найважливіших інструментів формування та трансформації іміджу політичного лідера в період міжнародної напруженості. Тим самим політичним PR-фахівцям необхідно приділяти належну увагу тій інформації, яку публікують ЗМІ, щоб зрозуміти, як подається імідж їхнього політичного лідера не лише на національному рівні, а й на міжнародній арені. Вдалося проаналізувати три великі медіаплатформи з міжнародним мовленням та за результатами аналізу виявити популярні жанри журналістики, в яких ці медіаплатформи доносять інформацію до свого отримувача. Було встановлено необхідність використання візуальних матеріалів, оскільки один текст не здатний привернути увагу читачів і не доносить повноцінного бачення іміджу політичного лідера.

2.3 Використання іміджевих технологій А. Меркель у передвиборчих кампаніях

Боротьба на політичній арені, що розгортається між учасниками виборчої битви, диктує свої умови для успішної реалізації задуманих планів ведення самих політичних кампаній, а одним із найважливіших компонентів

будь-якого подібного плану є створення та підтримка обраного для кампанії іміджу політичної одиниці. Звідси випливає, що формування іміджу є основою успішності будь-якої політичної кампанії. Тому щоб вона мала успіх, необхідно вивчати основи формування соціально-психологічних механізмів створення іміджу.

Успіх політичного діяча залежить від величезної кількості чинників. Але варто відзначити вплив на виборця за допомогою активного інформаційного впливу. Коли на сторінках газет, інших періодичних видань, на радіо та в телевізійних передачах постійно з'являється ім'я чи фотографія політика, це підштовхує інтерес громадян. І тут неабияку роль гратиме практично все: і зовнішність політика, і його поведінка у передвиборних перегонах [30, с. 587].

Будь-яка передвиборна кампанія орієнтована на мовні дії, отже політик, вибираючи комунікативні стратегії, що визначає тактики мовної поведінки в процесі спілкування з виборцями

Сучасні виборчі технології поповнилися ще досконалішими методами маніпулювання суспільною свідомістю, пов'язаними з освоєнням нових каналів інформаційного впливу. Присутність політичного лідера у ЗМІ, медіатизація його іміджу постає як необхідна умова його позиціонування у політичному просторі, що визначає потребу в осмисленні проблем функціонування іміджу лідера в умовах інформаційного суспільства та іміджування загалом [30, с. 588].

Іншими словами, політична боротьба давно вже вийшла зі стін парламентів та перейшла до медійного простору. Більше того, дослідники виявили, що сприйняття громадського лідера є якщо не вирішальним, то принаймні значно впливає на результат виборів. Зроблено висновок, що процес модернізації політичної комунікації призвів до посилення персоналізації політики.

Один із критиків Меркель у лавах її власної партії, аналізуючи її передвиборчу боротьбу та сумні (за кількістю отриманих голосів) результати

останніх виборів, обурювався тим, що у під час передвиборчої кампанії вона не використала жодного з двох своїх незаперечних переваг: ні того, що вона жінка, ні те, що – зі Сходу. Тим часом незаперечним є перевага. Меркель є саме те, що ці – не залежать від неї таланту та політичних здібностей – якості вона жодного разу своїм «перевагою» не назвала і у своєму політичному житті не використала [67].

Безперечно, вони допомогли їй у її партійній кар'єрі - молода жінка з НДР виявилася «в потрібний час на потрібному місці» – однак негласні внутрішньопартійні «різно- рядки» – це одне, а власний політичний стиль – зовсім інше. Меркель не погоджувалась із відомою феміністкою Еліс Шварцер, яка покладала особливі надії на «жінку-канцлера» та що чекала якогось особливого, жіночого політичного стилю. Бути жінкою, стверджувала Меркель, це не політична програма. Справді, робити у боротьбі політичних партій ставку на свою стать – значить, по суті, заперечувати всі ці партії разом з їх програмами.

Вона намагалася переконувати не емоціями і не розрахованими на ЗМІ ефектами, а діловими, сутнісними аргументами, як і кожен вчений, сподіваючись, що логіка – найкраща зброя у будь-якій суперечці. Однак у суспільстві, привченому до розкручування політичного образу за допомогою ЗМІ, вирішальним здавалися не так логіка і істина, скільки здатність подати себе у вигідному світлі перед телекамерами – і тут Меркель зі своїми діловими аргументами спочатку - але лише спочатку! – програвала досвідченим майстрам медійного інсценування [47, с .153].

Досить лише згадати її передвиборчу теледуель із канцлером Шредером, де вона – чітко, як на науковій конференції, – намагалася «зрізати» супротивника сутнісними аргументами, а Шредер, поблажливо поглядаючи на неї (в його очах читалося: «Жінка, та що ж ти так хвилюєшся?»), граючи «вів» за собою телеаудиторію – не стільки логікою та аргументами, скільки їх подачею - цими по-чоловічими поблажливо- ними, впевненими посмішками, мімікою, що не належать до справи, але такими, що

зачіпають серце телеглядача зізнаннями, наприклад, у тому, що він дуже любить свою дружину.

На задньому плані Меркель, не витримавши, зробила гримасу, яка виражала приблизно: «Господи, ну це до чого тут!» – це вловили телекамери та фотографів. Вона прагнула придушити супротивника інтелектом – він тиснув її своєю «аурою влади» та чоловічим шармом [47, с. 154].

Стриманість і діяльність настільки зрослися з політичним чином Меркель, що стали частиною її іміджу. Журналісти, жартома, називають її «народною педагогинею» за здатність чітко пояснювати «базису» складні теми. Інший лідер, не довіряючи здатності виборців судити про важливі політичні питання (а іноді і сам будучи не в змозі про них судити), апелює до їхніх почуттів, красиво і з помпою подаючи «електорату» себе, хорошого. Сила ж Меркель - у її здатності дійти до виборця, використовуючи інтелект, логіку, чітку аргументацію, торкаючись не стільки емоції, як розум. Бо ж, на думку стратегів сучасного політмаркетингу, розум «електорату» - це інструмент, зайвий у сучасному, обумовленому ЗМІ, світі демократії, Меркель стоїть кілька особняком у ряді професійних політиків і має хороші шанси у виборців, хоча її віра у всемогутність логіки який завжди себе виправдовує [47, с. 155].

Їй не чужі гумор та інтелектуальна іронія: на питання журналіста, чому сперечаються про «жінок у політиці», а про чоловіків – ні, вона відповідає: «По суті, всі політичні суперечки про чоловіків у політиці». Вона здатна жартувати і над собою – якість, рідкісна для політика. Меркель – зі зрозумілих причин - відмовилася від традиційних «чоловічих» ритуалів політичного самоінсценування, а «жіночих» ритуалів – принаймні мірою, у сучасних демократіях – було не так уже й багато [39, с. 62].

Поміняй Меркель зараз стратегію, зміни вона стиль – виборець не впізнає її. Стриманість і діяльність політичного стилю Меркель, її прагнення переконувати справою, а не емоціями, тісно пов'язані ще з однією, типовою для неї рисою – небажанням робити своє особисте життя надбанням

гласності. Ця риса знаходиться в повному протистоянні зі стратегіями сучасного політмаркетингу.

Західні політики так охоче демонстрували своїм виборцям своє життя у «вільний від роботи час», що особиста «прозорість» політика стала майже нормою. Меркель спочатку не поділяла цього прагнення потрапити в центр уваги на рівні бульварної преси, виставляючи напоказ своє особисте життя. Лише на початок боротьби за посаду канцлера під час «дуелей» з майстром медійного самоінсценування Шредером вона зрозуміла, що політичний успіх може зрости, якщо потроху давати інформацію про свою особистого життя [32, с. 65].

Так, виборці почали потихеньку дізнаватися, що в вільний час вона читає «Війну і мир» та біографію Катерини Великої, яку вважає зразком для себе, що в неї та Зауера є дача з садом у Темпліні, де вона любить працювати, що нещодавно вона спекла сливовий пиріг - але ніхто його не з'їв, а шкода. І що на Різдво у них вдома запікають гусака. Телевізійному провідному Кернеру вона розповідає, що із задоволенням би поїхала у відпустку в Африку або проїхала б у Транссибірському експресі через Росію - подивитися на безмежні простори.

На відміну західних лідерів, які від вирости на стратегіях політмаркетингу, А. Меркель не перетворює медійне інсценування на самоціль. Це лише необхідне доповнення до її політики. Однак у таких питаннях краще стриманість, ніж відсутність чутливості. Є ділові, інтелігентні, успішні політики, яким просто не рекомендується подавати себе в надлишку, - це руйнує сформований, звичний виборцю імідж, робить їх смішними. Так, Едмунд Штойбер, який ще в далекій молодості, за часів Штрауса, за свою нещадність до суперників заробив собі прізвисько «блондин-гільйотина» («blonde Fallbeil»), сильний, шановний політик, відомий чіткістю поглядів, цілеспрямованістю та інтелектом, лише нашкодив собі, розповідаючи в ході передвиборчої боротьби 2002 р. про те, що його дружина Карін називає його «мій аристократ», а він її – «кисонька». Меркель

дотримується відомого правила – краще менше, так краще. Навіть ставши канцлером, вона залишається вірною собі, суворо «дозуючи» інформацію про своє особисте життя [32, с .76].

У зв'язку з цим імідж Ангели Меркель може становити величезний інтерес для громадськості. Особливо динаміка його розвитку останніми роками. Адже спочатку ніщо не віщувало такий успіх майбутньому канцлеру Меркель. І лише згодом ретельно вироблюваний образ успішного політичного лідера привів пані Меркель до бажаних результатів, які підтвердили останні вибори до Бундестагу. Головним стратегічним напрямом практично будь-яких політичних технологій загалом та будь-якої передвиборчої кампанії зокрема є створення найбільш привабливого соціально-політичного іміджу, який сприяє забезпеченню перемоги кандидата на виборах [37, с .89].

Політичний лідер у нашому поданні це, перш за все, референтна особа, якщо не для більшості населення, то для більшості своєї цільової групи, інтереси якої він здатний акумулювати та відповідно відстоювати на різних рівнях влади. 2003 року Меркель, яка стала обличчям ХДС і фактично претендентом на місце канцлера, розпочала корекцію свого зовнішнього іміджу. У ті роки майбутня канцлер виглядала, як звичайна жінка, яка мешкає по сусідству. Її образ був близький до народу, на її прикладі можна було повірити, що старанність і розум теж можуть допомогти жінці досягти високих позицій. Німецька газета *Stuttgarter Zeitung* характеризує її образ на той момент так: «Стомлений погляд, схильність до безформних спідниць та простеньких блуз, неприязнь до макіяжу – у чоловічих колах її називали сірою мишкою» [47, с. 152].

22 листопада 2005 року вперше в історії повоєнної Німеччини уряд країни очолила жінка. Більше того – представниця блоку демохристиян, де процеси емансипації, порівняно з лівим партійним флангом, почалися відносно недавно, та ще й вихованка соціалістичної НДР. Потрібен був гармонійний імідж жінки-політика, впевненого лідера, при цьому стабільного

та відповідального. З цього погляду імідж Меркель феноменальний. За відсутності яскравого образу та єдності деяких протиріч її імідж можна розглядати як нову модель для політтехнологів [56, с .134].

Теоретично при побудові іміджу політичного лідера необхідно враховувати іміджеві характеристики. Вони умовно поділяються на: психофізіологічні (активність, агресивність, сила тощо); особистісно-комунікативні (на практиці пов'язані з каналом передачі інформації – фото-, телегенічність, тембр голосу тощо); соціальні (моделюючі людські якості – доброта, чуйність); міфо-символічні (що підводять об'єкт до стереотипних уявлень, що є в аудиторії) і професійно-політичні (відбивають вимоги та очікування аудиторії по відношенню до уявлень про дану професію).

Спочатку імідж пані Меркель не відповідав критеріям успішного політичного лідера за деякими з перерахованих іміджевих характеристик. Так, преса, як і сатиричні телепрограми того часу, не втрачали нагоди пожартувати з приводу надто ділового та не надто жіночного образу нового бундесканцлера. Що робить Ангела Меркель зі старими речами? - запитували в анекдоті 2005 року, коли фрау Меркель стала канцлером Німеччини. Відповідь: «Вона їх носить». Проте за останні дев'ять років, що Меркель перебуває при владі, її образ дуже змінився, а популярність зміцнилася. Вона, здається, легко домагається того, чого не могли досягти її попередники [56, с .135].

Політологи почали говорити про «феномен Меркель». Згідно з опитуваннями, більшість німців вважає Ангелу Меркель компетентним та сильним політиком. Меркель відповідає уявленням німців про «правильний» канцлер – послідовний і прогнозований. І при цьому залишається невразливою. Суперники визнають, що випадки проти Ангели Меркель практично приречені на невдачу: викликати її на конфронтацію все одно, що боротися з власною тінню. У цьому їй допомагає вміння давати короткі, іноді сухі, але іронічні коментарі, які влаштовують усіх і одночасно закривають непотрібну їй дискусію. Вона рідко заперечує безпосередньо, замість «але»

частіше використовує «разом з тим» або «а також». Вона не сперечається, а пояснює.

Основною стратегією передвиборної кампанії 2013 року чинного канцлера Німеччини Ангели Меркель є стратегія утримання влади. Ця стратегія детермінує й інші полягає у демонстрації досягнень уряду під керівництвом А. Меркель. Сенс стратегії утримання влади полягає в тому, що політики, які перебувають при владі, виступаючи у передвиборчих теледебатах, дуже часто звертаються до демонстрації успіхів в економічній, соціальній, екологічній сферах, які були досягнуті під їхнім керівництвом [55].

Проведений аналіз промов Ангели Меркель дозволяє виділити комунікативні тактики, з яких стратегія утримання влади реалізується. Під поняттям «тактика» ми, за О. З. Іссерс, розумітимемо «одну або кілька дій, які сприяють реалізації стратегії» [21, с. 110].

До тактик, що реалізують стратегію утримання влади в політичному дискурсі, слід зарахувати:

А) Тактику згадування попередніх досягнень, оскільки у своїх виступах канцлер Німеччини нерідко повертається до тих успіхів, які були досягнуті в період канцлерства з 2009 по 2013 рік. - *Deutschland hatte vier gute Jahre, und ich möchte, dass auch die nächsten Jahre gut werden. Es geht bei dieser Wahl grundsätzlich darum, unser Land in eine weiterhin wirtschaftlich starke Zukunft zu führen. Unser Ziel müssen noch mehr fair bezahlte Arbeitsplätze sein* [91]. – У Німеччині останні 4 роки були вдалимими, і я хочу, щоб і наступні роки були такими самими. Здебільшого на цих виборах йдеться про те, щоб привести нашу країну до економічно сильного майбутнього. Нашою метою має бути забезпечення людей великою кількістю робітників, які добре оплачуються. місьць (переклад автора).

- *Das Beste für Deutschland ist die Fortsetzung der Politik der Bundesregierung, die in Zeiten weltweiten Wettbewerbs auf wirtschaftliche und soziale Stärke zu Hause und die Schaffung einer Stabilitätsunion in Europa setzt.*

Diese Politik wird von vielen Menschen unterstützt [92] – Найкраще для Німеччини це продовження політики Федерального уряду, яка у вік глобальної конкуренції наголошує на економічні та соціальні переваги у своїй країні та створення стабільного Союзу в Європі. Ця політика підтримується багатьма людьми.

- *Meine letzte Bemerkung gilt der Regulierung der Finanzmärkte. Wir haben heute von David Cameron gehört – Der deutsche und der britische Finanzminister haben dazu schon einmal eine Initiative gestartet - dass sich die G8 in diesem Jahr mit Steuerhinterziehung und Steuerbetrug beschäftigen wird. Ich halte das für ein ganz wichtiges Thema* [88] – Моє останнє зауваження стосується регулювання фінансових ринків. Ми чули сьогодні від Девіда Кемерона – німецький та британський міністри фінансів вже одного разу виявляли ініціативу – те, що G8 (Країни великої вісімки) цього року займатимуться питаннями шахрайства з ухиленням від сплати податків. Вважаю, що це дуже важлива тема.

Б) Тактику звернення до майбутніх успіхів та нововведень, за допомогою якої А. Меркель робить акцент на тому, що ще не всі задумані нею проекти реалізовані. - *Ni, ni nit ni Politik definieren. Friseure zum Beispiel sollen aus Sicht der Tarifvertragsparteien im Westen mindestens 7,50 Euro und im Osten mindestens 6,50 Euro je Stunde bekommen. Weitere Erhöhungen bis auf ein Niveau von 8,50 Euro sind bis 2015 vorgesehen* [92] – Це не повинно визначати політику, я проти політично встановленої мінімальної заробітної плати, оскільки партнери можуть самі встановити її залежно від галузі та регіону набагато краще. Перукарі, наприклад, мають отримувати з погляду колективного договору на заході не менше 7,50 євро, а на Сході не менше 6,50 євро за годину. Подальше збільшення рівня 8,50 євро передбачено до 2015 року.

- *Es geht heute vielen Menschen besser als zu Beginn dieser Legislaturperiode vor vier Jahren, und ich möchte, dass es den Menschen 2017 noch einmal besser geht als heute. Deshalb konzentrieren wir uns darauf,*

Arbeitsplätze zu sichern und neue zu schaffen, unsere Sozialsysteme zukunftsfest zu machen und noch bessere für Familien zu schaffen [93] – Сьогодні у багатьох людей справи набагато кращі, ніж 4 роки тому, і я хотіла б, щоб у 2017 році все було ще краще, ніж сьогодні. Тому ми зосереджуємо нашу увагу на тому, щоб зберегти робочі місця, створити нові, зміцнити нашу соціальну систему та створити найкращі умови для сімей. У своїх виступах канцлер Німеччини нагадує виборцям про здобутки під час її знаходження біля керма політичного життя країни.

А. Меркель упевнено говорить про те, що у разі її перемоги позитивна тенденція розвитку матиме місце й у наступні чотири роки за безпосередньої її участі. Стратегія утримання влади є основною у передвиборній кампанії А. Меркель. Вона детермінує решту комунікативних стратегій і виражається, в тому числі, в демонстрації попередніх успіхів країни під проводом А. Меркель. Ця стратегія характеризується тим, що політичні лідери, які перебувають при владі, у своїх виступах часто звертаються до демонстрації успіхів в економічній, соціальній сферах, досягнутих під їхнім керівництвом. Таким чином, А. Меркель виконує одну з вимог до ефективної мови, сформульованих Д. Вілкоксом і Л. Нольте: мова має отримати позитивну емоційну реакцію адресатів [103].

Аналізуючи діяльність Меркель на посаді канцлера, німецьке видання *Der Spiegel* зазначає, що її жахають великі задуми та генеральні плани. Тому вона спеціально тримає ситуацію у підвішеному стані, зберігаючи подвійність та залишаючи простір для різних кінцевих підсумків. Загалом, «вона мішень, що рухається, і тому зловити її важко». Невипадково, нагадує *Der Spiegel*, вона якось схвально процитувала слова австрійського та британського філософа та соціолога Карла Поппера (Karl Popper 1902-1994 р.), який виступав за «поступову соціальну інженерію».

Інакше кажучи, Меркель переважно менеджер і бухгалтер, ніж політичний стратег. Можливо, саме тому вона спочатку не сприймалася німецьким суспільством, як політичний лідер.

Аналіз передвиборних виступів кандидата на посаду канцлера Німеччини Ангели Меркель доводить, що одним із найважливіших факторів формування успішного іміджу політичного лідера є вміння використовувати основні комунікативні стратегії (стратегія переконання, стратегія самопрезентації), і стратегія утримання влади), від чого залежить успіх політика в передвиборних перегонах. У своїх виступах А. Меркель наголошує на досягненні свого правління минулих років і дає досить переконливі обіцянки на ще більш успішні реформи в майбутньому [95].

Отже, імідж канцлера Німеччини не можна назвати бездоганим, але водночас він гармонійний і закінчений. У масовій свідомості вона вийшла за межі лідера християнських демократів і стала своєрідною матір'ю (за іншими висловлюваннями – бабусею) нації. Ангела Меркель не прагне виділяти побудову свого політичного іміджу чільну роль. Сама Меркель стверджує, що просто хоче бути природною. Особистий передвиборний слоган Меркель звучав природно: «Я хочу служити Німеччині».

РОЗДІЛ 3

ІМІДЖ КАНЦЛЕРА АНГЕЛИ МЕРКЕЛЬ НА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ АРЕНІ

3.1 Імідж Ангели Меркель в зовнішньополітичній діяльності Німеччини

Зовнішньополітичні пріоритети, як правило, довгострокові, і тому зовнішня політика значно більшою мірою визначається канцлером і міністром закордонних справ, ніж внутрішня, яка визначається інтересами міжпартійної боротьби та виборами то в одній, то в іншій федеральній землі. У внутрішній політиці Меркель буває іноді дуже складно «відмовитися» від своєї партії, іноді їй доводиться маневрувати між партійною ідеологією та державним резонансом. Проте в її зовнішній політиці домінує загальнонімецький вимір, тому Меркель стає все більш самостійною по відношенню до США, більш реалістичною у відносинах з Росією та більш терпимою у питаннях «європейського майбутнього» Туреччини, ніж у свою працю лідером опозиції.

На зауваження кореспондента, що «партійно-політична спеціалізація, певне, не підходить для зовнішньої політики», Меркель відповіла: «Так, я завжди наголошую. На мою думку, федеральний уряд має представляти спільні, німецькі інтереси. Решта послабить нас. Я переконана: ми можемо поєднати політику, орієнтовану на цінності, з політикою, орієнтованою на економіку, – і саме цим шляхом ми йдемо з міністром закордонних справ» [3].

Ангелі Меркель вдалося досягти безперечних зовнішньополітичних успіхів, причому на відміну від Герхарда Шредера та його міністра закордонних справ Йошки Фішера, які успішно захищали інтереси Німеччини у світі, але при цьому не завжди знаходили розуміння європейських та заокеанських політиків. Меркель виробляла за кордоном

переважно позитивне значення, насамперед, завдяки своєму спокою, ґрунтовності та готовності до пошуку взаємоприйнятних рішень. «Емоційна бідність», за яку іноді лаяли однопартійці, у зовнішній політиці обернулася дипломатичністю і стриманістю, що вигідно підкреслювали її компетентність. Послідовність, прагматичність і наполегливість теж послужили Меркель хорошу службу. Невипадково спостерігачі вважали зовнішню політику «окрасою великої коаліції» [4].

У зовнішній політиці за перші два роки правління «великої коаліції» справді фундаментальних розбіжностей між ХДС/ХСС та СДПН не спостерігалось. Меркель пощастило – у перші роки її перебування при владі Німеччини не довелося приймати таких доленосних зовнішньополітичних рішень, які могли б спричинити серйозні наслідки для інших країн і поставити під питання конституційні принципи німецької держави або програмну ідентичність партій, що стоять при владі (як це сталося із «зеленими» у Косівській кризі 1999 р.) [4]

Ще до вступу на канцлерську посаду як глава ХДС Меркель намагалася вплинути на характер рішень, що приймаються в Брюсселі. Багато в чому завдяки їй президентом Єврокомісії в 2004 р. став португальський прем'єр-міністр Баррозу, а не лідер Шредера і Ширака бельгієць Ферхофстадт, який займав критичну позицію до США.

У 2007 р. – рік 50-річчя підписання «Римських договорів», які започаткували європейську інтеграцію, – до Німеччини перейшло головування в ЄС. Як його основні цілі Меркель назвала «відновлення конституційного процесу», посилення економічної конкурентоспроможності Європи, у тому числі на шляхах подальшої лібералізації ринків у рамках ЄС, продовження структурних реформ на європейському та національних рівнях, зростання ролі Європи на світовій арені, у тому числі, у визначенні напрямків процесів глобалізації [16, с. 158].

У питаннях подальшого розширення ЄС вона висловила готовність виконати вже прийняті стосовно кандидатів на вступ зобов'язання, але

водночас наголосила, що подальше розширення не стоїть на порядку денному. »У майбутньому у таких справах автоматизму не буде. Процес вступу до ЄС або зближення з ним може бути розпочато лише після того, як усі необхідні для цього умови будуть виконані» [16, с. 158].

У зв'язку з цим вона знову наголосила на ролі «європейської політики сусідства», націленої на формування стабільного поясу демократичних держав уздовж усіх кордонів ЄС.

Особливо напруженим – і водночас успішним – був 2007 р., у якому Німеччина головувала в ЄС та у «великій вісімці». Представимо позиції Меркель та найважливіші зовнішньополітичні ініціативи, вжиті їй за роки перебування на канцлерській посаді.

Одним з найважливіших досягнень Меркель у період німецького головування в ЄС стало підписання наприкінці грудня 2007 р. на зустрічі в Лісабоні нового Договору, що регулює порядок функціонування ЄС, що розширився. Цей Договір, задуманий у 2002 р. як «Конституція Європи», пізніше перейменований на «Конституційний договір» і який, нарешті, став просто «Договором», мав нелегку долю [38, с. 82]. Протягом двох років над ним працював «Конституційний конвент» під головуванням В. Жискара д'Естена, у жовтні 2004 р.

Договір був підписаний у Римі, 25 січня 2005 р. у святковій атмосфері ратифікований Європарламентом. Після цього мала бути його ратифікація всіма членами ЄС, причому сам Договір можливості бути нератифікованим не передбачав і виходів з подібної ситуації не пропонував: наприкінці 485-сторінкової праці в частині IV-443 у четвертому абзаці зазначено лише, що якщо через два роки після його підписання та ратифікацією більшістю країн в одній або кількох країнах будуть труднощі з ратифікацією, то цим питанням займеться Європейська Рада. Влітку того ж року Конституція, яка наділяла європейські органи надто великими – з погляду громадян європейських держав – повноваженнями, була відхилена на референдумах у двох країнах-основанницях ЄС – Франції та Нідерландах (у Франції проти

проголосували 54,87%, у Нідерланди – 61,6%). Після цього на червневому саміті у Брюсселі було запропоновано дворічну «паузу для роздумів» у питаннях політичної інтеграції. Таким чином, у 2007 р. – під час німецького головування в ЄС – питання про долю Договору мало бути поставлене наново. Меркель була переконана, що Договір Європі необхідний: «Цей Договір забезпечує інституційне оновлення. Він передбачає дієвіший захист основних прав. Він чіткіше ділить повноваження та посилює роль національних парламентів. У ньому зміцнюється єдина правова політика ЄС, а також його внутрішня та зовнішня політика» [38, с. 84].

Після багатьох двосторонніх зустрічей наприкінці червня 2007 року Меркель скликала до Брюсселя правлячі європейські еліти, щоб остаточно уточнити основні положення нового Договору. До цього часу було вже вирішено, що Конституцією він не називатиметься, – це була умова Великобританії, Данії та Нідерландів. Існували розбіжності й у питанні Хартії основних прав, яка не подобалася Великій Британії та Польщі. А в ніч на 22 червня зустріч зайшла майже в глухий кут через позицію тодішнього польського керівництва в питаннях підрахунку «національних» голосів при голосуванні в Раді Міністрів ЄС [25].

Проте тактична обдарованість Меркель (яку у внутрішньопартійному житті нерідко називають «маккіавелізмом»), а також її здатність до компромісу допомогли вирішити проблему. Польське керівництво, яке спробувало перетворити суперечку про підрахунок голосів у суто «німецько-польське розбіжність» (зокрема, німцям, на їхнє велике обурення, нагадали, що поляків було б значно більше, якби не гітлерівська окупація), Меркель «переключила» на колишніх польських союзників – француза Ніколя Саркозі та англійця Тоні Блера, до яких приєднався і люксембуржець ЖанКлод Юнкер. Цим політикам вдалося переконати польське керівництво, що принцип «подвійної більшості» – не німецька хитрість, а складова частина загальноєвропейського проекту. Для поляків було вироблено особливу

«перехідну» процедуру у підрахунку голосів. Меркель певною мірою поступилася німецькими інтересами – але її авторитет у Європі зріс [25].

13 грудня 2007 р. Договір було підписано. Аналізуючи його текст, який регулює спільне європейське життя 27 країн, але в той же час значно скромніший у порівнянні з широко задуманою, помпезно піднесеною та загиблою жертвою національних плебісцитів Конституцією, репортери сумно коментували: «Європа знову викрадена биком, ім'я якому – реальне. .» Проте прийняття Договору врятувало Європу не тільки від інституційної кризи (оскільки ЄС, що розширився, були необхідні нові нормативи), а й від кризи довіри до її дієздатності. За рік свого президентства Меркель виконала величезну роботу, зводячи воєдино інтереси великих і малих членів ЄС і не піддаючись на політичні провокації. Лісабонський договір набуде чинності 1 січня 2009 р. після ратифікації його всіма 27 членами ЄС [26].

Наступне «гаряче» питання – проблема Косова. З одного боку, Меркель постійно виступала за інтеграцію Сербії до ЄС, з іншого – не виключала визнання незалежності Косова, якщо ця позиція домінуватиме у ЄС. У той же час вона думала, що у питанні про статус Косово у ЄС своя, особлива місія, яка доповнює військову місію НАТО. На її думку, ЄС має наголосити на створенні структур мирного попередження криз, тобто. на механізмах правової та демократичної державності.

Коли 18 лютого 2008 р., після самопроголошення Косово своєї незалежності на зустрічі глав МЗС країн Євросоюзу в Брюсселі було розроблено платформу, яка надає кожному члену ЄС самостійно визначитися у своєму ставленні до цього питання, Меркель заявила, що випадок із Косово не повинен створювати прецедентів у світі [26, с .142].

Питання з незалежністю Косова було спущено на гальмах – Німеччина визнала незалежність Косова, проте остаточне рішення залишалося за світовою спільнотою. Зовнішньополітичний консенсус великих партій, що склався останніми роками «ери Коля» і впав під час Іракської кризи 2002 р., не відновився остаточно, проте справді непереборних, принципових

розбіжностей між партнерами по коаліції у пріоритетах зовнішньої політики не було, лише різниця в думках, як, наприклад, між Меркель та соціал-демократичним міністром закордонних справ Штайнмаєром у питанні про вступ Туреччини до ЄС.

Європейська перспектива для Туреччини залишалася каменем спотикання великої коаліції. Меркель не поділяла думку соціал-демократів про можливе, нехай і в подальшій перспективі, вступ Туреччини до ЄС і не відмовилася від програмної точки зору ХДС/ХСС, які Туреччині замість цього членства пропонують «привілейоване партнерство», ще більш розширене, ніж нинішнє. На цій позиції вона й досі. У той же час, будучи канцлером, вона значно більшою мірою, ніж у роки перебування в опозиції, зрозуміла, наскільки велике стратегічне значення Туреччини для Європи, наскільки важлива ця країна для збалансованої європейської зовнішньої політики, насамперед в ісламському світі. Оскільки питання про Туреччину так чи інакше вирішуватиметься на європейському рівні, у Німеччині ця тема, мабуть, відкладена до наступних виборів до Бундестагу [26, с. 143].

При вступі на посаду канцлера Ангела Меркель зробила все, що від неї залежить, щоб трансатлантичний вектор німецької політики знову набув того значення, яке він мав до [63] іракської кризи й вдалося подолати напруженість у відносинах, що виникла за часів Шредера. Новий початок німецько-американської дружби був, втім, дещо затьмарений повідомленнями про таємну діяльність ЦРУ в Європі, зокрема, про використання німецьких аеродромів при перевезеннях американцями «осіб, підозрюваних у тероризмі» в так звані «таємні в'язниці ЦРУ». В'язниці ці, за твердженням репортерів, перебували не лише в Афганістані, а й у багатьох країнах так званої « нової Європи », політичні еліти яких залежать від США і не такі педантичні в питаннях прав людини, як « старі європейці ». І хоча Кондолізе Райс на зустрічі в Брюсселі і вдалося заспокоїти союзників по НАТО, запевнивши їх, що через європейський простір до « місць тортур » ув'язнені не транспортувалися [63], інформація про діяльність ЦРУ в Європі

дала привід до першої серйозної внутрішньополітичної кризи нового німецького уряду.

Як з'ясувалося, «американські друзі» і раніше інформували деяких німецьких лідерів про низку аспектів своєї боротьби з тероризмом, і ці політики, цінуючи надану довіру, зберігали інформацію при собі. Особливе обурення опозиції (насамперед, ліберальної ВДП) викликала історія з німецьким громадянином ліванського походження Аль-Масрі, «по помилці» викраденим американцями на початку 2004 р. у Македонії у зв'язку з підозрою в тероризмі та протриманому п'ять місяців в афганській тюрмі. Довіра американських союзників з погляду реальної політики була важливішою за долю німецького громадянина – проте з офіційно-правового погляду тодішнє мовчання німецьких політиків було непростимим. Ситуація, що склалася, вказувала на серйозну дилему європейської зовнішньої політики. З одного боку, уявлення адміністрації президента Буша щодо способів боротьби з міжнародним тероризмом багато в чому розходилися з прийнятими в ЄС стандартами. З іншого боку, інтереси реальної зовнішньої політики представлялися членам ЄС набагато важливішими, ніж чітка артикуляція європейських принципів стосовно США [25].

Особливо ця проблема стосувалася Німеччини. Вірність ідеї європейської єдності, всебічна інтеграція до структур ЄС, пріоритет європейських цінностей досі є основними складовими «зовнішньополітичного консенсусу» солідних німецьких партій. Вірність же США – це насамперед історична спадщина повоєнних боннських політиків, зовнішньополітична традиція ХДС. Канцлерство зобов'язувало Меркель до об'єктивніших позицій, ніж ті, які вона могла собі дозволити «лише» лідером ХДС. Тому вже під час першого свого візиту до Вашингтона наприкінці 2005 р. вона дозволила собі обережно покритикувати ситуацію у Гуантанамо. Ці зауваження показали німецькому загалу, що близькість канцлера до США, її добрі стосунки з правлячими американськими елітами зовсім не означають її

нездатності до критичного сприйняття проблематичних з моральної та правової точок зору аспектів американської політики [25].

Водночас і у Вашингтоні негативна позиція Меркель до тих чи інших ініціатив США не викликала такої негативної реакції, як у разі гучної відмови Шредера взяти участь у військовій акції в Іраку. Меркель, наприклад, відмовилася надіслати німецьких солдатів на небезпечний південь Афганістану в рамках натовської операції. Меркель підтвердила, що до Іраку німецькі солдати не підуть. Однак, оскільки ці зовнішньополітичні кроки були зроблені без внутрішньополітичної помпи, вони не ускладнили двосторонніх відносин [25].

Найсерйознішим випробуванням для іміджу А. Меркель стало рішення коаліції на чолі зі США (і за участю Франції і Великобританії) бомбити Сирію через нібито наявний у Башара Асада хімічної зброї. Меркель підтримала ці дії, назвавши удар по Сирії «необхідним і пропорційним» [33], проте ФРН відмовилася від участі в операції. Німеччина вже була у схожій ситуації, але тоді реакція керівництва країни була зовсім іншою. Коли 2003 р. США напали на Ірак, Герхард Шредер, який незадовго до цього виграв вибори і сформував новий уряд, назвав війну проти Іраку «неправильним рішенням».

Позиція Меркель щодо Сирії викликала гострі суперечки. В уряді сприйняли підтримку Вашингтона вкрай скептично, а для соціал-демократів це стало фактором, що посилює партійний розкол. Міністр закордонних справ Маас гаряче вітає повітряні атаки коаліції і знову висловився за посилення політичного курсу у сторону Росії. Це викликало шквал обурення в СДПН, і новопризначеному дипломату довелося пояснюватися перед однопартійцями на спеціальному засіданні [33].

«Відносини з Вашингтоном зараз погані, як ніколи» [26]. Точніше, йдеться про особисту неприязнь між президентом США Трампом та канцлером ФРН Меркель. Саме тому двосторонні контакти не мають і натяку на благодушність, що панувала між Меркель та Обамою.

За оцінками, ключовою фігурою німецько-американського діалогу був радник Трампа з національної безпеки Герберт Макмастер, пізніше звільнений зі своєї посади (невдовзі після відставки держсекретаря Рекса Тіллерсона), після чого німецьку повістку просто нікому стало просувати [97].

Чутливий для Трампа момент – відмова Меркель брати участь у коаліційному бомбардуванні Сирії. Крім цього, в лють Трампа привела висилка Німеччиною лише чотирьох російських дипломатів, а не 60 - як це зробили США під приводом так званої справи Скрипаля [97].

Каменем спотикання є і іранське питання. Меркель підтримала угоду з Іраном за ядерною програмою, розірвану Трампом, як «улюбленого дітища попередньої адміністрації». Не додавав оптимізму і намір Трампа підвищити імпорфтне мито на ввезення в США з ЄС, і ФРН зокрема, алюміній та автомобілі.

Надій на взаєморозуміння малоемоційної, зважуючої кожне слово Меркель і надекспресивного, непередбачуваного Д. Трампа було мало з самого початку. Але на тодішньому етапі відносини вишиковуються як ніколи складно. У Берліні в кулуарах говорили, що відомству канцлера просто не вдається встановити системні робочі контакти з Білим домом, як це було раніше. Особиста антипатія між лідерами ФРН і США не скасовує виконання всіх зобов'язань Німеччини, яких ч екають у Вашингтоні. Тому Маас пообіцяв у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі крок за кроком зробити внесок в організацію до 2% ВВП – чого Трамп добивається від своїх європейських союзників, а Меркель зробила свій перший після обрання офіційний візит (поза рамками ЄС) саме до Вашингтона [97].

Щоправда, в уряді не всі солідарні з трансатлантичними устремліннями Ангели Меркель. Питання збільшення виплат до НАТО і нарощуванні фінансування бундесверу став розгойдувати і без того хитку «велику коаліцію». У Міністерстві оборони виходять із того, що відомство отримає

додатково 12 млрд. євро. Соціал-демократи називають це «падінням на коліна перед Трампом» [101].

Суперечливими виявились і підсумки зовнішньополітичної діяльності А. Меркель. Безперечно, вона зміцнила керівну роль ФРН в Євросоюзі, чому сприяли подальше ослаблення позицій Франції при президенті Франсуа Олланді і «брексіт» Великобританії, що продовжується, викликана як відсутністю об'єктивних передумов для того, щоб грати роль великої держави, на яку вона наполегливо претендує.

Німці високо оцінили заслуги А. Меркель у цій галузі, іноді навіть перебільшуючи дипломатичні здібності канцлера (зокрема, у рамках «Нормандського формату»). Наприклад, нещодавно журнал «Шпігель» писав: «Українська криза була першим значним конфліктом у Європі після Другої світової війни, врегулювання якого США надали європейцям, тобто Німеччині, Меркель. В умовах української кризи вона стала політиком глобального масштабу. Вона вела переговори з Путіним, у незліченних переговорах телефоном домагалася поступок з його боку» [72].

Варто зауважити, що за останні кілька років Меркель часто критикують за прийняття рішень, які негативно впливають на життя німецьких громадян. Зокрема, головною причиною невдоволення є міграційна політика, що проводиться нею. Влітку 2015 р. Європа зіткнулася з найбільшою притокою біженців з часів Другої світової війни. Більшість біженців були вихідцями із Сирії, Іраку та Афганістану, які через нестабільну та небезпечну ситуацію на Близькому Сході прямували до Європи у пошуках притулку. Правила ЄС (Дублінська угода II) вимагають, щоб біженці залишалися в першій країні в'їзду, що чинить величезний тиск на прикордонні держави Європи. Замість прийти до унітарного рішення, Європа ставала дедалі більш розділеною, оскільки кілька країн утримувалися від допомоги прикордонним державам [37, с. 84].

А. Меркель призупинила дію європейських правил надання притулку, відкривши кордони Німеччини всім біженцям без винятку. Цей гуманний

жест на той час відповідав широкій громадській думці в Німеччині. Незабаром після того, як Меркель відкрила кордони, плакати з портретом Меркель у ролі Матері Терези з написом «Mutti Merkel» були поширені на вулицях та в Інтернеті. Аналітики стверджують, що відкрита прикордонна політика Німеччини стане спадщиною Меркель тим, чим вона запам'ятається. Проте вже за тиждень німецькі прикордонні пункти були перевантажені – кордони довелося знову «закрити». Це означало, що через тиждень прикордонний контроль було відновлено, і біженців без паспорта чи візи знову не брали [73, с. 11-12].

Через це зростало невдоволення мігрантів, які виражали його шляхом заподіяння шкоди, насильства по відношенню до жінок. У самій Німеччині та за її межами багато хто висловив стурбованість тим, що на тлі зростаючої напруги та заворушень, викликаних мігрантами, у країні зростає популярність таких політичних сил, як «Альтернатива для Німеччини». На останніх виборах традиційні лідери ХДС/ХСС та СДПН втратили свої колишні позиції, що насамперед пов'язують саме з невдоволенням громадян, що проводиться політикою [37, с. 89].

Водночас подібні рішення у сфері міграційної політики були прийняті небезпідставно: Меркель виходила з того, що у Німеччині, як і в деяких інших країнах Західної Європи, гостро постає питання старіння населення. Прийом мігрантів означав би не лише приплив нової робочої сили, а й покращення демографічної ситуації. Крім того, це було зроблено і для покращення іміджу держави та народу: був створений образ співчуваючої та гуманної країни. Останній і важливий чинник – образ самої Меркель, яку назвали новою «матір'ю Терезою». За подібну позицію щодо біженців у 2015 р. О. Меркель була висунута на Нобелівську премію миру [16, с. 243].

Дж. Гіліссен вважає, що Меркель прийняла подібне рішення виходячи не лише з вищезгаданих раціональних міркувань, а й через свій характер та особисту історію. Як уродженка Східної Німеччини, Меркель на власні очі

бачила наслідки війни, і це могло залишити незабутній слід. Тобто незважаючи на поширену думку про те, що канцлер є людиною неемоційною і навіть холодною, почуття співчуття і солідарності також могло підштовхнути її до цього кроку [73, с. 23].

Очевидно, що головною метою А.Меркель на посаді канцлера наймогутнішої держави Європи, метою її зовнішньополітичних впливів була профанація правдивих ідей консерватизму і християнської демократії, які саме за своєю партійною приналежністю вона мала б поглиблювати й плекати.

3.2 Геополітичний аспект «німецького федералізму» А. Меркель

У попередньому підрозділі ми висвітлювали частково висвітлювали геополітичні погляди А. Меркель, зокрема стосовно американської, євроатлантичної і турецьких відносин, які продовжують традиції ХДС, у той час як на інших напрямках канцлер приймає прагматичні рішення, безпосередньо не пов'язані із консервативними цінностями. Так, А. Меркель зацікавлена у налагодженні відносин з Росією, до якої після подій серпня 2008 р. значна частина західних лідерів ставиться вороже. Також канцлер схвалює поглиблення співробітництва між південними землями Німеччини та Католицькою церквою, хоча у країні існує досить потужне протестантське лобі. Рішення А. Меркель викликають незадоволення у деяких її однопартійців, незважаючи на просування канцлером позицій «німецького федералізму». Так, дехто вважає, що її європейська політика суперечить цінностям та цілям ЄС та носить переважно імперіалістичний характер. Інші закидають їй нерішучість під час лівійського конфлікту.

Український вчений М. Кухтін розуміє під терміном «німецький федералізм» зовнішньополітичну програму німецьких консерваторів, суть якої полягає у посиленні наднаціональних органів ЄС за рахунок обмеження

суверенітету країн-членів організації. Прибічники «федералізації» ЄС стикаються з протидією офіційного Парижа, що виступає за «Європу суверенних націй», а також Польщі і країн Балтії, що не бажають миритися з гегемонією «європейського ядра» у регіоні. Не виключено, що ХДС хоче механічно перенести на Європу низку рис німецької федеральної моделі [25].

Німеччині треба зміцнити свою роль посередника між Росією та США, між Заходом і Сходом, Північчю та Півднем. Також необхідно підкреслити зусилля Берліну щодо посилення позицій ЄС у Скандинавії та Балтійському регіоні, котрі принесуть бажаний результат, але не у короткостроковій перспективі. Визнається адекватність доктрини «німецького федералізму» інтересам країни, вага якої у міжнародних відносинах неухильно збільшується з об'єктивних причин.

З приходом до влади Ангела Меркель сприяла прагматичному розвитку міждержавних відносин з Російською Федерацією. У своєму першому урядовому виступі в Бундестазі Меркель акцентувала саме на питанні стратегічного партнерства між Німеччиною та Росією, назвавши її не лише важливим економічним партнером Німеччини, а й союзником у питаннях боротьби з міжнародним тероризмом та незамінною державою у забезпеченні політичної стабільності на європейському континенті [83]

Основна програма ХДС, прийнята у Гамбурзі у 2007 р., дає усі підстави сподіватися, що партія дістане максимум вигоди з наявних можливостей. У документі підкреслюється важливість для Німеччини заснованих на спільних цінностях стосунків зі США, а також побудованих у прагматичному ключі стосунків з Росією. Берлін претендує на унікальне місце в Європі, на роль посередника між Білим Домом і Кремлем, між Заходом і Сходом, Північчю і Півднем. Якщо Німеччина зможе довести решті «вільного світу» свою корисність і навіть незамінність, більшість загроз її національним інтересам втраять свою актуальність [86].

На тлі внутрішньополітичних негараздів Меркель з ентузіазмом ухопилася за формування та затвердження свого образу на міжнародній арені. Коли до влади в США у 2016 р. прийшов Д. Трамп, західні ЗМІ охрестили її «надією Європи» та символом «вільного світу» — за передбачуваність, послідовність та відданість ліберальним цінностям. Саме це вона й взяла на озброєння, прагнучи затвердити за Німеччиною роль міжнародної посередниці та «хранительки» звичного світопорядку. Серйозних зовнішньополітичних викликів було достатньо [101]

До «недружніх» кроків Трампа щодо ФРН у відомстві канцлера відносять вихід Вашингтона з іранської ядерної угоди, безпрецедентний тиск на Німеччину щодо будівництва «Північного потоку—2», ультимативна вимога збільшити внески до бюджету НАТО як мінімум до 2% ВВП, Європи на військові операції (зокрема, у Сирії), підвищення мит імпорту певної європейської продукції США (зокрема алюмінію), постійні загрози збільшити тарифи на ввезення німецьких автомобілів та інших кроків. Все це в результаті дало Меркель привід говорити про те, що «США перестали бути надійним союзником, і Європі настав час брати долю в свої руки». Трамп просто використовує залежність Німеччини, ЄС та НАТО від США та в ультимативній формі диктує умови, вигідні Вашингтону. Берлін не так багато простору для маневру — експортна економіка «зав'язана» на американський ринок, а на території самої ФРН, як і раніше, функціонують американські військові бази. Але риторика Трампа іноді набувала абсолютно безкомпромісної форми, що переходить рамки допустимого в дипломатичному протоколі [3].

Напередодні Вільнюського саміту «Східного партнерства» Ангела Меркель закликала російського президента В. Путіна «не розглядати європейську інтеграцію України як інструмент боротьби проти Росії». Німецька преса тоді багато писала про роздратування канцлера, викликане прагненням російської політики вирішувати стратегічні завдання окремо і наперекір усім європейським націям. Зрозуміло, що А. Меркель не вважає

ліквідацію СРСР найбільшою геополітичною катастрофою ХХ століття, а розглядає цей процес як каталізатор вирішення німецького питання і геополітичної трансформації Євразії. Російській Федерації пропонують відмовитися від національного самоствердження, імперського розширення і статусу наддержави. Тим більше, що возз'єднання двох німецьких держав стало поштовхом до політичної кар'єри А. Меркель [3].

У цих історичних умовах позиція ФРН на Вільнюському саміті «Східне партнерство» виглядає надзвичайно суперечливою, де 29 листопада 2013 р. президент України В. Ф. Янукович відмовився підписувати угоду про асоціацію і зону вільної торгівлі з Євросоюзом. За результатами Вільнюського саміту Ангела Меркель особисто висловила українському президенту розчарування такою позицією України.

Проте в цей час основна увага федерального канцлера А. Меркель була зосереджена на легітимації коаліційного договору з соціал-демократами. Щоправда, необхідно враховувати і той факт, що Польща і Литва, будучи головними активістами європейської інтеграції України, залишаються групою впливу США в Євросоюзі. Але Німеччина не бажала фінансувати українські євроінтеграційні прагнення одночасно з більш важливою для ФРН справою – порятунком зони євро від банкрутства. Не потрібне Німеччині і перетворення України на антиросійський плацдарм, можливе джерело напруженості в Європі [4].

Отже, федеральний уряд на чолі з Ангелою Меркель прагнув узгодити східну політику Німеччини із східною політикою Євросоюзу. Дипломатичні механізми такого погодження є різноманітними. Насамперед, використовується потенціал «Веймарського трикутника» (Німеччина, Польща, Франція плюс Україна) та апарат Верховного представника Євросоюзу з питань спільної зовнішньої і безпекової політики. Утім, навіть до російської агресії в Україні 2014 р. ці дипломатичні механізми погодження були недосконалими та недостатніми для ефективного

забезпечення системного підходу до східноєвропейської політики як ФРН, так і ЄС.

Виступаючи з першою урядовою промовою в Бундестазі у 2005 році, федеральний канцлер А. Меркель наголосила на необхідності стратегічного партнерства між Німеччиною та Росією, зазначивши, що Росія є не лише важливим економічним партнером, а й союзником у боротьбі з міжнародним тероризмом та незамінною країною в забезпеченні політичної стабільності Європи. А. Меркель пообіцяла зовнішньополітичними контактами зрозуміло продемонструвати особливий німецький інтерес в успішній модернізації Росії [84]. Проте, характеризуючи зміни в російсько-німецьких відносинах цього періоду, російський германіст Н. В. Павлов зазначив, що російсько-німецькі відносини втратили особистісний фактор, який тривалий час позитивно впливав на їх характер [37, с. 317].

Тим не менше, після приходу до влади 2005 р. федеральний канцлер сприяла прагматичному розвитку німецько-російських торговельно-економічних відносин і реалізації проекту будівництва газопроводу «Північний потік» по дну Балтійського моря. Так, 2 грудня 2005 р. федеральний канцлер А. Меркель здійснила візит до Варшави, в ході якого підтвердила намір до 2010 р. побудувати балтійський газопровід. А вже 30 березня 2006 р. колишній федеральний канцлер Г. Шредер офіційно очолив консорціум, який будуватиме балтійський газопровід. Показовим є той факт, що цей газовий проект прямо зачепив українські інтереси. Взагалі, в період українсько-російських «газових воєн» 2005-2006 рр. Німеччина не бажала ускладнювати відносини з «Газпромом», хоча й агітувала Росію приєднатися до Європейської енергетичної хартії, яка мала покінути з монополією на європейському енергетичному ринку. Обережними були відносини канцлера А. Меркель з українським керівництвом після «помаранчевої революції». Хоча до зовнішньополітичної частини коаліційного договору між ХДС/ХСС і СДПН було внесено тезу про підтримку євроінтеграційних прагнень України [72, с. 147], але, тим не менше, спроби українського президента Віктора

Ющенко використати Німеччину в якості контрбалансу російському домінуванню в Східній Європі зазнали краху. Водночас А. Меркель прагнула покращити відносини зі США і продемонструвати, що в німецькій політиці щодо Росії не йдеться про домінування «раппальського підходу».

Східноєвропейська політика А. Меркель виходила з того, що Україна і Росія в близькій перспективі будуть готові прийняти модернізаційне партнерство. Відповідно, немає необхідності відмовлятися від проекту «Великої Європи» за участю цих держав. На заваді реалізації геополітичного проекту «Великої Європи» у 2014 р. став конфлікт на Сході України [57].

Канцлерка загалом продовжувала зовнішню політику попередніх урядів: націлену на результат, ділову, без великих жестів, але у діалозі з усіма сторонами, і там, де це можливо, - завжди виходячи з глобальних економічних інтересів Німеччини. Це принесло плоди: торгівля, особливо з Китаєм, стрімко зростала. Меркель часто відвідувала Піднебесну і виглядала захопленою тим, що там бачила. Гофф вважає це «захопленням, що переходить у трепет, китайською економічною силою». Натомість до питань про порушення прав людини у Китаї вона підходила дуже обережно. США щоразу попереджають Німеччину про зростання залежності від Пекіна. Політолог Гофф вважає, що Меркель «довго недооцінювала або применшувала небезпеку, яка походить від автократичних режимів, особливо від Китаю та Росії, котрі спираються на геоекономічну силу, дезінформацію та працюють на підрив Заходу» [57].

Таким чином, «німецький федералізм» є беззаперечно вигідним для Німеччини, але часто не відповідає інтересам інших країн-членів ЄС. Німецько-американські та німецько-російські відносини є необхідним фоном для аналізу європейської політики Берліну. Вплив ФРН у справах регіону повільно, але неухильно зростає, у той час як нові члени ЄС стикаються з безпосередньою загрозою повної або часткової втрати суверенітету.

3.3 Ангела Меркель та Україна

26 травня 2008 р. на Бухарестському саміті НАТО Ангела Меркель виступила проти надання Україні та Грузії перспектив для членства в НАТО. Через декілька місяців, 21 липня 2008 р. Ангела Меркель здійснила робочий візит до України. У ході переговорів з тодішнім українським президентом В. Ющенком та прем'єр-міністром Ю. Тимошенко канцлер підтвердила свою позицію щодо перспектив інтеграції України в ЄС і НАТО.

Свідченням зацікавленості ФРН у розвитку українсько-німецької співпраці став візит 17 червня 2009 р. до Києва міністра закордонних справ ФРН Ф.-В. Штайнмайера та міністра закордонних справ Польщі Р.Сікорського. Обговорювалося питання, як Європейський Союз може посилити свої контакти з Києвом для стабілізації економічної ситуації в Україні. Західних політиків українські інтелектуали закликали безумовно підтримати європейський вибір України [19, с.3]. Крім того, пропонувалося позиціонувати Україну як європейську регіональну державу, рівно наближену до основних геополітичних центрів сучасного глобального світу [1, с. 4]. Отже, висока інтенсивність політичних контактів на міждержавному українсько-німецькому рівні підтверджувала значимість українського чинника в східноєвропейській політиці ФРН. Але за часів «великої коаліції» (2005-2009 рр.) суттєвий вплив на цю політику мали соціал-демократи, як рівноправні коаліційні партнери християнських демократів на чолі з А. Меркель.

27 вересня 2009 р. за результатами чергових федеральних виборів Ангела Меркель отримала можливість відмовитися від коаліції з СДПН і утворити коаліцію з Вільною демократичною партією, яка традиційно наголошує на незадовільному стані дотримання прав людини в Російській Федерації. Новим міністром закордонних справ став вільний демократ Гідо Вестервелле. Відповідно, змінилася риторика Німеччини щодо Росії. Більше

уваги Берлін почав акцентувати на необхідності дотримання прав людини, що відповідає суспільним настроям більшості громадян ФРН. Щоправда, тепер Україні не обіцяють навіть віддаленої перспективи членства в ЄС. За баченням федерального канцлера, держави, які бажають приєднатися до Євросоюзу, перш за все повинні забезпечити достатню стабільність своїх зовнішньополітичних відносин. ЄС не має займатися виключно врегулюванням конфліктних ситуацій навколо своїх потенційних членів, тим більше, що такий досвід у нього вже є [58, с.106].

При цьому німці жартують, що Україна вступить до Євросоюзу після Туреччини, а Туреччина – ніколи. Розчарування Ангели Меркель Україною епохи президентства В. Ющенко було викликане перманентною кланово-олігархічною боротьбою за владу без вирішення стратегічних завдань реформ. У той же час встановлюється певна особиста дружба між А. Меркель і українським прем'єр-міністром Юлією Тимошенко. За однією з версій, саме федеральний канцлер стимулювала Тимошенко підписати 14 січня 2009 р. газовий контракт, за який колишній прем'єр була засуджена до позбавлення волі.

2010 р. – позиція парламентських політичних партій ФРН підписання Угоди про асоціацію з Україною була досить стриманою, адже більшість зусиль німецького уряду була спрямована на подолання кризового стану економіки Європейського Союзу. Так, під час офіційного візиту до Берліна 31 серпня 2010 р. президент України В. Янукович говорив про те, що Україна стоїть «на порозі підписання Угоди про асоціацію», але федеральний канцлер Ангела Меркель висловилася проти того, щоб «Україну ставили перед вибором» між Росією та ЄС [50].

Упродовж 2011-2012 рр. представники урядових політичних кіл ФРН, не заперечуючи виконання Україною ряду умов, необхідних для підписання Угоди про асоціацію, все ж таки висловлювали сумніви щодо можливості підписання цього документу. Наприклад, федеральний канцлер Ангела

Меркель наприкінці 2012 р. заявила: «Умов, що Угода про асоціацію може бути підписана, наразі немає, але ми перебуваємо в процесі. Коли справа доходить до нашої точки зору, ми готові її підписати, якщо будуть створені такі умови» [32].

25 лютого 2013 р. відбувся 16-й саміт Україна - ЄС, на якому перед Україною було поставлено 19 умов, виконання яких необхідне для підписання Угоди про асоціацію. Однією з головних вимог було названо звільнення Тимошенко. Крім того, наприкінці лютого голова Верховної Ради України Володимир Рибак зустрівся із Надзвичайним і Повноважним Послом ФРН в Україні Кристофом Вайлем. За його словами, підписання Угоди про асоціацію надасть важливого імпульсу процесу реформ в Україні і сприятиме розвитку ділових контактів. ФРН і Європейський Союз, сказав він, зацікавлені у підписанні цього важливого документа, зазначивши, що Україна і ЄС мають спільно здійснити відповідні кроки [49].

Німеччина зі свого боку намагалася координувати виконання цих домовленостей. Так, 25 травня 2013 р. газета «Голос України» повідомила, що в Комітеті з питань закордонних справ Європарламенту відбулися слухання щодо ситуації в Україні та двосторонніх відносин. Голова комітету, депутат Європарламенту від Німеччини констатував, що Європейський парламент поділяє спільну мету – підписати в листопаді з Україною Угоду про асоціацію. Крім того, він нагадав, що ЄС визначив чіткі вимоги, які має виконати офіційний Київ для підписання угоди [15, с. 13].

У цьому контексті депутат Бундестагу, представник урядової коаліції, Карл-Георг Вельманн в інтерв'ю для видання «Голос України» від 23 липня 2013 р. зазначив: «Шанси на підписання угоди останнім часом значно покращилися. Український парламент ухвалив велику кількість необхідних законів... Моя партія, коаліційний федеральний уряд кажуть: ми хочемо асоціації України в ЄС. Це бажана політична мета. Адже переговори з Угоди

про асоціацію успішно завершені. Все вже висловлено та погоджено. Тепер залишилося тільки підписати і ратифікувати» [14 с. 9].

З огляду на ситуацію, що склалася в той час в українсько-німецьких відносинах, німецький експерт Андреас Умланд визнавав, що «поведінка Заходу щодо України за минулі роки характеризувалося відсутністю інтересу, стриманістю та холодом». Але на його думку «головна причина цих явищ криється, звичайно ж, у поведінці України на міжнародній арені та її нещодавньому відході від демократичних стандартів» [51]. За баченням, А. Умланда, «німецька східна політика має враховувати нову геополітичну ситуацію на пострадянському просторі» [52].

Натомість німецький політолог Александр Рар зазначив, що «асоціація з ЄС – це серйозний символ. Але не більш як початок тривалого процесу зближення. Україні важливо підписати асоціацію з політичних причин, щоб отримати від Європейського Союзу політичний захист від Росії» [35, с. 7].

Таким чином, протягом 2009-2013 рр. за часів «християнсько-ліберальної коаліції» більш помітним був проукраїнський курс лідера вільних демократів і міністра закордонних справ у цьому складі уряду Ангела Меркель - Гвідо Вестервелле. Однак, йому також не вдалося перетворити Україну на системоутворюючий фактор східноєвропейської політики ФРН цього часу. Водночас зовнішньополітична проблематика не була ключовою у передвиборній боротьбі. Проте, провал на виборах ВДП змусив ХДС/ХСС повернутися до формату «великої коаліції» спільно з СДПН. Унаслідок цього Ангелі Меркель довелося змиритися з курсом соціал-демократів щодо Росії [53, с. 187].

У перші тижні Української кризи німецьке керівництво зайняло вичікувальну позицію. Федеральний уряд не хотів відмовлятися від модернізаційного партнерства та проекту «Великої Європи» від Атлантики до Владивостока. Ангела Меркель не дозволяла собі критикувати дії Росії в Україні. Тому ініціативу в українському питанні перехопив міністр

закордонних справ Г. Вестервелле, якому залишалося перебувати лічені дні на цій посаді. 5 грудня 2013 р. він особисто відвідав Євромайдан і завірив, що «двері в Європу залишаються відкритими». Він також застеріг українську владу від силового придушення протестів та закликав сторони, що протистоять, до політичного діалогу: «У Києві знають про те, що Європейський Союз і Рада Європи готові в цьому допомогти» [44].

Події в Україні сколихнули світову спільноту, примусивши замислитись над посиленням контролю за безпекою у світі. На початку 2014 р. відбулася 50-та щорічна конференція з питань безпеки у Мюнхені (31 січня – 2 лютого), на якій Німеччина прийняла рішення про розширення участі у військових операціях за кордоном. Можна припустити, що прийняттю цього рішення сприяло й загострення ситуації в Україні. Намагаючись сприяти владнанню протистояння на українських теренах, спричиненого політичною кризою, федеральний канцлер А. Меркель 17 лютого 2014 р. в Берліні провела зустріч з лідерами української опозиції В. Кличком та А. Яценюком, обговоривши з ними шляхи врегулювання ситуації. Подібну зустріч також можна розцінювати як один з проявів легітимізації української опозиції європейськими політиками вищого рангу, визнання її одним з носіїв влади в умовах, що склалися на той час в Україні. Два дні по тому в Парижі відбулася зустріч А. Меркель з Президентом Франції Ф. Олландом, де ключовою темою обговорення також було українське питання [53, с. 164].

Під час штурму силовиками Євромайдану 18 лютого 2014 р. А. Меркель телефонувала В. Януковичу, але він не брав слухавку [23, с. 258]. Швидше за все, цей факт остаточно змінив на емоційному рівні ставлення федерального канцлера до колишнього керівництва України. Маючи значний досвід співпраці з Росією, вона на початку березня 2014 р. взяла на себе роль негласного посередника у вирішенні конфлікту на Сході України.

Ставлення німецького канцлера до подій в Криму змінилося на початку березня 2014 р. За баченням федерального канцлера, потрібно нарешті покласти край «атмосфері насильства і залякування, у створенні якої часто винні проросійськи налаштовані сепаратисти» на Сході України. «Якщо цьому не буде покладено край, то ми не будемо вагатися із запровадженням подальших санкцій», - наголосила А. Меркель. Вона закликала Москву повернутися «від конфронтації до кооперації», виправдовуючи проведення саміту провідних індустріальних держав без Росії. «Анексія Криму зробила такий крок неминучим», - пояснила політик, додавши, що у випадку «Великої сімки» йдеться не лише про формат економічної співпраці, а й про співтовариство, яке розділяє спільні цінності [94].

6 березня 2014 р. на засіданні Європейської Ради канцлер ФРН підтримала рішення про запровадження трьох рівнів санкцій щодо Російської Федерації. Перш за все було оголошено про перенесення саміту «Великої сімки» до Брюсселю замість проведення запланованого саміту «Великої вісімки» в Сочі і призупинення лібералізації візового режиму між Євросоюзом та Росією. Третій рівень передбачав застосування економічних санкцій. Тоді ж А. Меркель уперше визнала факт анексії Криму на засіданні парламентської групи консерваторів: «Ми вже можемо говорити про анексію, оскільки Росія відбирає Крим в Україні. Ми не повинні дозволити цьому здійснитися» [53, с. 136].

За словами канцлера, Німеччина має дотримуватися тристоронньої стратегії: надання допомоги Україні, продовження переговорів з Росією та одночасно визначення меж її дій. А. Меркель наголосила, що санкції проти Росії негативно вплинуть на економіку ЄС, у зв'язку з чим європейці від Лісабона до Риги повинні мати єдину думку. Дещо пізніше А. Меркель у телефонній розмові з президентом Росії наголосила на тому, що запланований на 16 березня 2014 р. референдум в Криму є незаконним, оскільки його проведення суперечить українській конституції і міжнародному праву [53, с. 184].

6 березня 2014 в Брюсселі відбувся екстрений саміт ЄС, що був присвячений українській політичній кризі, на якому обговорювалося прохання післяреволюційної української влади якомога швидше підписати Угоду. Представники західноєвропейських держав наполягали, що таку важливу угоду не можна підписувати, доки в Україні не буде обрано нову владу, підтримка якої населенням ні в кого не викликатиме сумнівів. Було знайдено компроміс, який згодилися підтримати всі учасники саміту – розділення угоди на політичну і економічну частини і підписання спочатку першого, а потім другого документа. Важливою віхою у спробах врегулювати ситуацію в Україні стало підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Оскільки фактична українська влада, з метою стабілізації ситуації в державі, наполягала на швидкому укладенні Угоди, а західноєвропейські лідери вказували на необхідність обрання легітимного президента, підписання даного документу було розділене на дві частини – політичну та економічну. Перша частина, що складається з Преамбули, Статті 1 та Розділів I, II та VII, була підписана 21 березня 2014 р. прем'єр-міністром України А. Яценюком. З боку Євросоюзу її підписали президент Ради ЄС Герман ван Ромпей, президент Європейської комісії Жозе Мануел Баррозу і голови 28 держав, що входять у ЄС. Другу частину Угоди про асоціацію з Європейським Союзом 27 червня 2014 р. у Брюсселі підписав новообраний Президент України П.Порошенко. Вона включає Розділи III, IV, V, VI, додатки та протоколи [48]

Водночас Українська криза почала активно обговорюватися представниками фракцій Бундестагу. Так, 8 квітня 2014 р. «Ліві» направила запит до федерального уряду з вимогою надати роз'яснення щодо перспектив укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [90]. Розгорнуту відповідь на вказаний депутатський запит федеральний уряд надав тільки 24 квітня [60].

Бойові дії на Сході України знаходилися у центрі обговорення під час зустрічі федерального канцлера А. Меркель і Президента Франції Ф. Олланда

10 травня 2014 р. Декілька днів по тому, 13 травня 2014 р. до Києва прибув міністр закордонних справ ФРН Ф.-В. Штайнмайєр, який виступив посередником у переговорах з проросійськими сепаратистами, намагаючись примусити їх скласти зброю [53, с. 188].

Напередодні президентських виборів в Україні Німеччина зажадала від Росії визнання їх результатів, про що було повідомлено 20 травня 2014 р. під час візиту до Берліну виконуючого обов'язки міністра закордонних справ України А. Дециці. Крім того, ФРН взяла на себе організацію переговорів про долю газових боргів Києва перед Москвою, які пройшли у Берліні 26 травня 2014 р. між представниками Росії, ЄС та України. Тоді розмова зайшла у «глухий кут» [53, с. 188].

За активну роль у вирішенні конфлікту на Сході України канцлера ФРН Ангелу Меркель обрано людиною року за версією британського видання «The Times». Зокрема, у виданні зазначалося, що «у рік, коли відносини Сходу і Заходу ускладнилися на тлі «найнебезпечнішої геополітичної кризи з часів «холодної війни», федеральний канцлер А. Меркель проявила себе «незамінним посередником». Це – жінка, яка потрібна нам у світі, повному небезпечних чоловіків» [53, с. 189].

У рамках сприяння забезпеченню економічної стабільності України, 8 січня 2015 р., під час візиту до Берліну прем'єр-міністра України А.Яценюка, федеральний канцлер А. Меркель пообіцяла виділити кредит у 500 млн. євро. Невдовзі, 12 січня 2015 р., у Берліні відбулися переговори міністрів закордонних ФРН Ф.-В. Штайнмайєра, міністра закордонних справ Франції Л. Фабіуса, міністра закордонних справ Росії С. Лаврова та міністра закордонних справ України П. Клімкіна, на яких обговорювалися умови врегулювання конфлікту на Донбасі.

7 лютого 2015 р., Ангела Меркель, виступаючи на 51-й Мюнхенській конференції з безпеки, наголосила, що прагне безпеки в Європі разом з Росією, а не проти Росії. Вона повинна зробити внесок для розв'язання

Української кризи. Росія продемонструвала неповагу не тільки до територіальної цілісності і суверенності України, але і до основ міжнародного права. Не має бути нового поділу Європи. Федеральний уряд виключає ідею поставок зброї Україні. Вирішити конфлікт на Сході України воєнним шляхом неможливо, у регіоні надто багато зброї. Таким чином, необхідно здійснити дипломатичні кроки для реалізації Мінських домовленостей [53, с.190]

У врегулюванні конфлікту на Сході України канцлер ФРН Ангела Меркель дотримується «подвійної стратегії»: не виключаючи введення нових санкцій щодо Росії, наголошує на необхідності продовжувати діалог. «Німецький уряд, європейський уряд, Німеччина та Франція спільно не залишать зусиль зробити все можливе для того, щоб Україна могла розвиватися власним шляхом, зберегла територіальну цілісність, але також ми зробимо все для того, щоб мати підстави повторювати: ми хочемо, щоб Росія стала нашим партнером, ми хочемо робити це разом з Росією, а не проти Росії», - заявила Меркель, виступаючи 18 лютого на партійному з'їзді Християнсько-демократичного союзу [90].

Отже, конфлікт на Сході України засвідчив більш активну політичну роль ФРН у Східній Європі. Так, за перші 8 місяців Української кризи президент України Петро Порошенко мав понад 50 зустрічей і телефонних розмов з федеральним канцлером Ангелою Меркель, включаючи переговори в «нормандському форматі». За його баченням, «Німеччина відіграє ключову роль у врегулюванні конфлікту на Сході України, оскільки офіційний Берлін дуже добре розуміє природу кризи в Україні та її можливі наслідки для всієї європейської безпеки. Він має як необхідні важелі впливу на Росію, так і відіграє важливу консолідуючу роль у формуванні спільної санкційної політики Європейського Союзу щодо Російської Федерації. Саме тому роль німецької дипломатії неможливо переоцінити» [99].

Отже, дії Ангели Меркель демонструють як і прагнення до розв'язання конфлікту мирними засобами, збереження конструктивних німецько-російських відносин, так і побоювання щодо геополітичних наслідків ізоляції Росії, турботу про власні інтереси і зв'язки в галузі економіки. Після Революції Гідності потреба радикального перегляду інерційних традицій східноєвропейської політики ФРН 1990-2013 рр. стала ще більш нагальною. Ставка на особливі німецько-російські відносини, як це переконливо довела російська агресія на Донбасі та анексія Криму, себе не виправдала з точки зору забезпечення миру і стабільності в Європі. Санкційний інструмент, який ФРН, як і інші країни ЄС і США, аби не втратити авторитет, були вимушені застосувати щодо РФ можна вважати асиметричним застосуванням відносно «м'якого» впливу на жорсткі силові дії Кремля [57].

У 2014-2015 рр. А. Меркель мала підтримку німецького суспільства в питанні санкцій проти РФ, хоча проти цього кроку були німецькі підприємці, орієнтовані на торговельно-економічні зв'язки з Росією. Тому санкційний режим є швидше тактичним, аніж стратегічним способом впливу на Росію. Попри це, в 2014-2015 рр. східноєвропейська політика ФРН і ЄС була доповнена більш активною політикою не лише щодо України, а й щодо Білорусі і Молдови [57].

Після Паризького саміту у форматі «нормандської четвірки» 2019 року, істотного прогресу у врегулюванні конфлікту на сході України не було. Спроба ввести в українське законодавство «формулу Штайнмайера», як того хотіли Франція і Німеччина, закінчилася політичними потрясіннями і протестами з боку активної частини української громадськості. «План кластерів», котрий був представлений Берліном і Парижем восени 2020 року, також поки не був втілений, залишившись лише на папері [53, с. 191].

Німеччина досі є головним лобістом в ЄС будівництва другого прямого підводного газопроводу з північно-західної частини Росії до північно-східної Німеччини дном Балтійського моря. Така політика Берліна розглядається у

Києві як вкрай негативна і навіть зрадницька. Поряд з деякими іншими рішеннями Берліна, як його підтримкою повернення раніше виключеної російської делегації до Парламентської асамблеї Ради Європи у 2019 році, «Північний потік – 2» став основним подразником у німецько-українських відносинах [46].

Не зрозуміло якою мірою навіть повністю добудований «Північний потік-2» може зіграти свою очевидну геополітичну роль для Москви. З огляду на що, вирости негативні настрої по відношенню до цього проєкту на Заході, завершення проєкту може бути або відкладене, або обмежене. Хоча підтримка проєкту з боку бізнесу континентальної Західної Європи залишається високою, серед різних політичних та інтелектуальних лідерів США, ЄС, Східної Європи і, частково, навіть Німеччини виник значний скептицизм щодо «Північного потоку – 2». Отже, повноцінне функціонування газопроводу – принаймні у тому вигляді в якому його уявляє собі Москва – ще не є вирішеною справою [46].

Хоча два газопроводи «Північний потік» будуть продовжувати ускладнювати відносини між Києвом і Берліном ще довгі роки, вони не обов'язково повинні докорінно їх зіпсувати. Поведінка Шредера було швидше винятком (хоча і не єдиним), ніж типовою для німецького політичного класу. Зараз він на тлі його роботи для Кремля навіть став непопулярним у лавах своєї власної партії СДПН, а також у ширшому німецькому лівому середовищі [8].

Енергетична безпека і невирішені питання недавньої німецько-американської угоди щодо «Північного потоку-2», мабуть стануть одним з ключових предметів переговорів між Берліном і Києвом під час візиту Меркель 22 серпня 2021 року. Швидше за все, канцлер ФРН буде піднімати питання часткової компенсації Україні за запуск газопроводу. Тут для обох країн відкривається можливість досягти якогось відносного компромісу, намагатися узгодити спільну позицію щодо подальшої долі трубопроводу і

таким чином частково згладити суперечності двосторонніх відносин останніх місяців напередодні Федеральних виборів до Бундестагу [46].

Не виключено, що поїздка Ангели Меркель спершу до Москви, а потім до Києва, стане спробою знову посадити РФ і Україну за стіл переговорів, умовити Володимира Зеленського спробувати ще раз внести «формулу Штайнмайера» до українського законодавства, а Кремль – піти на великі поступки у питаннях «плану кластерів» і реалізації Мінських угод. Зрештою, хоча б невеликий прогрес напередодні виборів у Німеччині був би непоганим прощальним маневром Меркель, яка останні 7 років відігравала вирішальну роль у посередницьких зусиллях у трикутнику Берлін-Москва-Київ [8].

Оптимальним варіантом для Берліна була б реалізація Мінських угод і врегулювання конфлікту за допомогою «формули Штайнмайера», що, однак, наразі неможливо через неприйняття цього варіанта значною частиною української громадськості. Залишається або спроба знайти інший шлях для врегулювання конфлікту (на базі існуючих ініціатив, безумовно за умови відсутності інших), або тривала заморозка конфлікту з можливістю укладення довгострокового перемир'я. Однак незрозуміло наскільки реальний останній варіант з огляду на небажання Росії заморожувати конфлікт на тривалий час і ненадійність Москви у виконанні частини Мінська-2 в області безпеки [8].

Нарешті, третє питання німецько-українського порядку – це принциповий формат подальших відносин двох країн з урахуванням останніх змін. Угода по «Північному потоку-2» розчарувала багатьох українців, які належать до правлячих сил в Берліні. Це призвело до падіння популярності партії Меркель в Україні та пошуку в Києві нових політичних сил, які, на думку українських політиків і оглядачів, є більш є проукраїнськими в своїй політиці (або хоча б риториці) щодо інтересів України і конфлікту з РФ [8].

Щоб зберегти обличчя перед європейцями та німцями зокрема, А.Меркель формально була лідером у тих усіх акціях, які, включаючи санкції

проти чільних посадовців В.Путіна та окремих сфер російської економіки, здійснювали колективний Захід проти імперської політики Москви.

ВИСНОВКИ

У світі імідж політичного лідера грає значної ролі у долі держави. Лідер держави, будучи його першою особою, відповідальний за правильне сприйняття свого зовнішнього вигляду, своїх слів і вчинків як представник країни на міжнародній арені, і як головний представник влади для її населення. Від його поведінки, що відповідає обраному політичному образу, залежить рівень успішності проведеної як зовнішньої, і внутрішньої політики. Від образу лідера країни безпосередньо залежить ступінь легітимності влади у державі та місце держави на світовій політичній арені. Тому процесу створення та підтримки потрібного іміджу політичного лідера нині приділяється особлива увага. З недавніх пір стало проводитися детальне вивчення та аналіз формування іміджу політичного діяча з метою удосконалення методів та інструментів його побудови.

Імідж канцлера Німеччини Ангели Меркель – спокійна, впевнена в тому, що «крапля камінь точить», здатна пересиджувати політичних суперників і флегматично добиватися своєї мети там, де інший політик влаштував би бурю – найкращий канцлер для таких часів. Її принцип: щоб змінити неприємну реальність, потрібно перш за все визнати, що вона є. Політичному стилю Меркель притаманна ціла низка неповторних особистих особливостей, що спочатку відрізняли її від професійних західних політиків. Перше, що впадає у вічі, – природність її політичної поведінки. Вона не належить до тих, хто сильним емоційним натиском завойовує серця. Вона переконує поступово, і саме тому симпатії, які випробовують до неї виборці, більш ґрунтовні і стабільні. Стриманість і діяльність настільки зрослися з політичним чином Меркель, що стали частиною її іміджу.

Журналісти називали її «народним вчителем» – за здатність дохідливо пояснювати масам складні теми. Меркель доходила до виборця, використовуючи інтелект, логіку, чітку аргументацію, зачіпаючи не так емоції, як розум. І вона вміє жартувати над собою – якість, рідкісна для

політика. Стриманість і діяльність політичного іміджу тісно пов'язані ще з однією характерною для неї рисою: небажанням робити своє особисте життя надбанням гласності. Ця риса суперечить стратегіям сучасного політмаркетингу, згідно з якими вмиле самоінсценування – запорука політичного успіху. Але для Меркель це другорядне, і вона слідує відомому правилу «краще менше, та краще», суворо дозуючи інформацію особистого плану.

А Меркель не погоджувалась із відомою феміністкою Еліс Шварцер, яка покладала особливі надії на «жінку-канцлера». Бути жінкою, стверджувала Меркель, це не політична програма. Робити у боротьбі політичних партій ставку на свою стать – значить заперечувати всі ці партії разом із їхніми програмами. Проте в ході своєї кар'єри вона чисто по-жіночому грала на тому, що противники-чоловіки її недооцінювали і використовувала чоловіче марнославство у своїх інтересах.

Починаючи з другої половини 90-х років політики Німеччини, що возз'єдналася, так часто стали говорити про «інновацію», закликати «інновацію», запевняти, що Німеччина її потребує і що саме вони – її носії, що це слово якимось навіть було обрано. словом року». Канцлер Ангела Меркель – інновація. Можливо, не та, яку мріяли політичні партії (зокрема і її власна), але у разі безперечна. Перша жінка стала канцлером. Перша з нових федеральних земель, що піднялася таку політичну висоту. Вона – наймолодша з усіх федеральних канцлерів, що були до неї.

Політична соціалізація Меркель відбулася не в «Демократичному прориві» і не в уряді Мезьєра – короткострокових, орієнтованих на Захід політичних феноменах перехідного періоду, – а в «боннській» партії ХДС, що відбулася, але насправді залишилася. Властивості цієї потужної партії особливості, «рейнські» традиції, що склалися в старій ФРН ідейні установки визначили позиції Меркель на початку її партійної кар'єри, наприкінці «ери Гельмута Коля», останніми роками Боннської республіки. В опозиційний час у ході внутрішньопартійної кризи і в міру ідейної та особистої емансипації

від своїх «політичних батьків» Меркель, розвиваючи нові внутрішньополітичні концепції під гаслом повернення до витоків соціального ринкового господарства, дедалі більше віддалялася від католицько-соціальних традицій старого ХДС, схилившись на користь неоліберального експерименту, названого їй «новим соціальним ринковим господарством».

Особливого успіху принесла Меркель її зовнішня політика, у якій з особливою силою вигравали такі якості її характеру, як наполегливість та прагматизм. Велику роль грала для неї дружба зі США, чимало значення надавала вона і морально-правовому аспекту відносин з проблематичними з її погляду країнами, критикуючи соціал-демократів за їхню терпимість по відношенню до Росії або Китаю. Здатність до компромісів в ім'я спільної мети надала їй хорошу службу та сприяла модифікації її внутрішньо- та зовнішньополітичних концепцій після приходу до влади. Той факт, що партнери по «великій коаліції» не блокують один одного у спільній роботі, що коаліція принаймні у низці важливих для країни тем виявилася працездатною – чималою мірою заслуга Меркель. Крім того, під її керівництвом ХДС зміг відтіснити соціал-демократів на помірковано лівий край політичного спектру та зайняти «політичний центр» – вигідне становище, яке залучає до партії нових виборців.

Європа на чолі з Меркель залишалася на рейках «глибокої стурбованості» під час подій війни у Сирії, а також під час подій Євромайдану, незаконної російської окупації Криму та частини Донбасу в Україні. Військовий конфлікт поблизу ЄС загрожував нестабільністю на східних кордонах, саме тому лідери Євросоюзу почали відігравати ролі медіаторів у російсько-українському протистоянні. У 2014-2015 роках за посередництва Меркель і французького президента Франсуа Олланда розпочався так званий «мінський процес». Вони розцінили першу і другу домовленості у Мінську як шанс до примирення сторін. Пізніше канцлерка ФРН констатує, що угоди не виконуються. Попри прагнення Німеччини у

розширенні ЄС на Схід Європи, позицію канцлера А.Меркель стосовно України можна визначити як прагматично-обережну. Зважаючи на серйозні безпекові проблеми у Європі Німеччина продовжує фінансувати українські європейські устремління, одночасно балансує у відносинах з Росією.

Очевидно, що її політичний стиль відповідає якимось глибинним психологічним потребам німців у неспокійні часи. Ейфорія німецького возз'єднання, що змінилася шоком соціальних реформ, ейфорія європейського розширення, що змінилася шоком внутрішньоєвропейських інституційних криз та міграційних потоків, світова фінансова та економічна криза, війни та хаос на Близькому Сході та імміграційні цунамі та спалаху коронавірусної інфекції.

Меркель стала лідеркою з власними поглядами на розвиток країни і жорсткими менеджерськими навичками. Їй довелося боротися з викликами не тільки у Німеччині, але і в Євросоюзі. Водночас у ФРН канцлерка запам'ятається реалізацією великих державних і соціальних програм та ініціатив, а також планом енергетичного переходу країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александр Чалый о «малой Антанте», «холопской подтанцовке» и других аспектах нашей внешней политики. Еженедельник 2000. 15.01.2010. С. 10
2. Аржанова К. А. Социально-психологический подход к определению персонального имиджа политического лидера. *Вестник Университета (ГУУ)*, 2015. №2. С. 276-278.
3. Баган О. «Сіра дама» німецької політики. Український погляд. 2021. 25 лют. URL: <http://ukrpohliad.org/blogs/sira-dama-nimetskoji-polityky.html>
4. Біографія Ангели Меркель: канцлер, політик і видатна особистість. URL: <https://ukr.agromassidayu.com/biografiya-angeli-merkel-kancler-politik-i-vidayushayasya-lichnost-read-887889#menu-9>
5. Блондель Ж. Политическое лидерство: путь к всеобъемлющему анализу. Москва : Российская академия управления, 1992. 135 с.
6. Браун Л. Имидж – путь к успіху. Санкт-Петербург: Питер, 2001. 95 с.
7. Вебер М. Политические работы 1895-1919. Москва: Праксис, 2003. 422 с.
8. Відносини Німеччини і України під завісу епохи Меркель. URL: <https://uifuture.org/reports/vidnosyny-nimechchyny-ta-ukrayiny-pid-zavisu-epohy-merkel/>
9. Германский бундестаг. Регламенты германских парламентов с 1848 г. Бонн, 1986. 900 с.
10. Горчакова В. Г. Прикладная имеджология: учебное пособие. М.: Академический Проект, 2007. 400 с.

11. Грובהва В. П. Парламентаризм Німеччини: становлення, розвиток, історико-правовий досвід : дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Х., 2005. 213 с.
12. Денисюк С. Г. Імідж політичного лідера в контексті розвитку української політичної культури: особливості формування та механізми реалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук: спец. 23.00.03 – «Політична культура та ідеологія». Київ, 2007. 18 с.
13. Денисюк С. Г. Політичний імідж як відображення політичної свідомості громадян України в умовах соціально-політичних перетворень. *Нова парадигма: Журнал наукових праць*. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. Вип. 45. С. 133-140
14. Депутат Бундестагу Вельманн: «Членство України в ЄС можливе в недалекому майбутньому». *Голос України*. 23 липня 2013. №134 (5634). С. 9.
15. Депутати виступали позитивно чи не вперше за останні два роки. *Голос України*. 25 травня 2013. № 96 (5596). С. 13.
16. Деревянченко А.А. Три жизни Ангелы Меркель: Обычная, пропедевтическая, триумфальная: Политическая и личная биография первой женщины – федерального канцлера. М.: ЛЕНАНД, 2017. 304 с.
17. Єрмолаєв А. Український конфлікт і майбутнє світової та європейської безпеки. Нова Україна, 2015. URL: [http://newukraineinstitute.org/media/news/501/file/crisis_security%20UKR .pdf](http://newukraineinstitute.org/media/news/501/file/crisis_security%20UKR.pdf).
18. Загальні узгоджені висновки Паризького саміту в нормандському форматі 9 грудня 2019 року / Офіційне інтернет-представництво Президента України Володимира Зеленського. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zagalniuzgodzheni-visnovki-parizkogo-samitu-v-normandskomu-58797>

19. Звернення інтелектуалів, політиків та громадських діячів України до парламентів, урядів і народів світу. *Голос України*. 12 вересня 2009. №171 (4671). - С. 3.
20. Иванова И. В. Концептуальная метафора как средство формирования образа политического деятеля в англоязычной прессе: дис. канд. филол. наук: 10.02.04. М., 2004. 215 с.
21. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Изд. 6-е, доп. М.: Издательство ЛКИ, 2012. 304 с.
22. Кондратюк С. В. Європейська політика об'єднаної Німеччини: автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.04. К., 2003. 19 с.
23. Кошкіна С. Майдан. Нерозказана історія. К.: Брайт Стар Паблішинг, 2015. 400 с.
24. Кухтін М. М. Зовнішньополітичні пріоритети ХДС: концепція «німецького федералізму»: дис. на здоб. наук. ст.. канд. політ. наук. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2014. 290 с.
25. Кухтін М. М. Зовнішня політика уряду А. Меркель крізь призму «конфлікту поколінь» у ХДС: боротьба між традицією та інновацією у сучасних міжнародних відносинах. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили, серія «Політологія»*. 2012. Вип. 166. С. 40-42.
26. Кухтін М. М. Зовнішня політика ХДС у новому світопорядку. Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. Національного університету «Одеська юридична академія», 2013. Вип. 51. С. 141-146.
27. Куцова О. Імідж національного лідера: деякі аспекти формування. *Інновації в технології та методології наукового пізнання*. 26-27 жовтня 2007 року. С. 96–97.
28. Куцова О. Технології формування іміджу політичного лідера. *Актуальні проблеми політики*. 2007. Вип. 30. С. 486–490
29. Лассуэлл Г. Психопатология и политика. М., 2005. 320 с.

30. Лікарчук Н. В. Організація передвиборчої команди і проведення виборчої кампанії. Загальні принципи і методи. *Держава і право. Зб. наук. праць*, 2003. №19. С.586-589
31. Макиавелли Н. Государь. СПб., 2012. 300 с.
32. Меркель вважає, що умов для підписання асоціації з Україною наразі немає. Тиждень.ua. URL: <http://tyzhden.ua/News/65054>.
33. Меркель піддержала військову операцію США і їх союзників в Сирії. *Інтерфакс*. URL: <http://www.interfax.ru/world/608514>
34. Мойсюк В. Українсько-німецькі відносини у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2021. № 1. С. 82-93
35. Олександр Рар: «ЄС, скрегочучи зубами, підпише договір з Україною». *Голос України*. 31 серпня 2013. №161 (5661). С. 7.
36. Павлов Н. В. Внешняя политика ФРГ в постбиполярном мире. М.: Наука, 2005. 414 с.
37. Павлов Н.В. Меркель 4.0 – это реальность! // *Historia provinciae: Журнал региональной истории*. – Череповец, 2018. – Т. 2, № 2. – С. 80–90.
38. Панасюк А. Ю. Формирование имиджа: стратегия, психотехнологии. 2-изд., стер. М.: Издательство «Омега-Л», 2008. 266 с
39. Пичкур А. И. Ангела Меркель: политический портрет в немецких СМИ. Система языка и дискурс: междунар. сб. науч. ст. / отв.ред. С. И. Дубинин. Самара: Самарский университет, 2007. 217 с.
40. Повноваження Ангели Меркель на посаді канцлерки ФРН завершено. *DW*. 2021. 26 жовт. URL: <https://www.dw.com/uk/повноваження-ангели-меркель-на-посаді-канцлерки-фрн-завершено/a-59633834>
41. Погорельская С.В. Ангела Меркель: Политический портрет: анализ. обзор. М., 2008. 104 с.

42. Погорельская С.В. «Похищение Европы»: германская политика в ходе преодоления Евросоюзом иммиграционного кризиса 2015 – начала 2016 г. *Актуальные проблемы Европы*. 2016. № 4. С. 104–139.

43. Потемкина О. Ф. Имидж политического лидера. Москва: Аспект Пресс, 2006. 98 с.

44. «Репресії – це не шлях уперед для України, повинні бути реформи». Реакція за рубежом на останні події. *Голос України*. 12 грудня 2013. № 236 (5736). С. 11.

45. Рятівне коло для Меркель: як пандемія допомогла відновити довіру до канцлерки ФРН. URL: <https://adastra.org.ua/blog/ryativne-kolo-dlya-merkel-yak-pandemiya-dopomogla-vidnoviti-doviru-do-kanclerki-frn>

46. Стабільність, мігранти й провали на міжнародній арені. Якою була Німеччина за Меркель. URL: <https://suspihne.media/160175-stabilnist-migranti-j-provali-na-miznarodnij-areni-akou-bula-nimeccina-za-merkel/>

47. Тамерьян Т. Ю., Цаголова В. А. Номинативное поле социоперсонального концепта Kanzlerin Angela Merkel – канцлер Ангела Меркель. *Политическая лингвистика*. Екатеринбург, 2013. № 4 (46). С. 151–156.

48. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

49. Укладення Угоди про асоціацію буде найкращим стимулом для України у здійсненні всеосяжних реформ. URL: <http://rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/73264.html>.

50. Україні вигідна перемога партії Меркель на виборах у ФРН. *Корреспондент.net*. URL: <http://ua.korrespondent.net/dw/1598976-ukrayini-vigidna-peremoga-partiyimerkel-na-viborah-u-frn>.

51. Умланд А. Німецька геоекономіка в лабіринті російсько-українських відносин, Дзеркало тижня. № 1. 12 січня 2013. URL: <http://gazeta.dt.ua/international/nimeckageoekonomika-v-labirinti-rosiysko-ukrayinskih-vidnosin.html>.

52. Умланд А. Чи готовий Берлін підтримати демократизацію України. День. 9 січня 2013. URL: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/den-planeti/chi-gotoviy-berlinpidtrimati-demokratizaciyu-ukrayini>.

53. Харлан Г. О. Україна в східноєвропейській політиці Федеративної Республіки Німеччина: дис.. канд.. наук. К., 2016. 239 с.

54. ХДС набрала на виборах в Гессене 26,9% голосов, потеряв 11,35 процентных пункта. *Landtagswahl 2018 in Hessen –Vorläufiges Ergebnis*. URL: <https://www.wahlrecht.de/news/2018/landtagswahl-hessen-2018.html>

55. Цаголова В. А. Лингвокультурный портрет женщины-политика (на примере федерального канцлера Германии Ангелы Меркель). *Современные проблемы науки и образования*. 2012. № 6. URL: <http://www.science-education.ru/106-7790>

56. Цаголова В. А. Немецкая политическая метафора (на материале описательного дискурса канцлера ФРГ А. Меркель). *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики*. Ежегодный журнал. Владикавказ, 2014. Вып. XVI. С. 133–137.

57. 16 років на посаді канцлерки Німеччини: як Ангела Меркель змінювала світ. DW. URL: <https://www.dw.com/uk/16-rokiv-na-posadi-kantslerky-frn-iaak-angela-merkel-zminiuvava-svit/a-59121171>

58. Шпилев Д. А. Системная трансформация в интерпретации политического руководства Германии. Нижний Новгород: НИСОЦ, 2012. 131 с.

59. Що таке «формула Штайнмаєра» та чому на неї погодилась Україна. *Hromadske*. URL: <https://hromadske.ua/posts/cho-take-formula-shtajnmajyera-tachomu-na-neyi-pogodilas-ukrayina>

60. Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. Alexander S. Neu... und der Fraktion DIE LINKE. Assoziierungsabkommen zwischen der Ukraine und der Europäischen Union. Deutscher Bundestag. 18. Wahlperiode. Drucksache 18/1221. 24.04.2014. 8 s.

61. Beispiellose Blamage. *Der Spiegel*. 08.09.2013. URL: <https://www.spiegel.de/politik/beispiellose-blamage-a-91073907-0002-0001-0000-000111320137>

62. Bundesregierung: Bundeskanzlerin Merkel begrüßt Ergebnis von Bali als großen Erfolg für den Klimaschutz. Presse- und Informationsamt der Bundesregierung. – Berlin, 2007. – Nr. 490, 15 Dezember. URL: <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenz>

63. Bundesregierung. Neue Impulse für deutsch-polnische Beziehungen // Bundesregierung. B., 2007. 11. Dezember. URL: <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2007/12/2007-12-11-Tusk-Besuc>

64. Daiber N., Skuppin R. *Die Merkel-Strategie*. München, 2006. 204 S.

65. *Der Spiegel*, 01.12.2007. URL: <https://www.spiegel.de/nachrichtenarchiv/artikel-01.01.2007.html>

66. *Der Spiegel*, 04.01.2011. URL: <https://www.spiegel.de/spiegel/print/index-2011-4.html>

67. *Der Spiegel*, 26.09.2013. URL: <https://www.spiegel.de/nachrichtenarchiv/artikel-26.09.2013.html>

68. Deutschen Bundestages : офіційний сайт. URL: http://www.bundestag.de/parlament/wahlen/sitzverteilung/1541_16.html

69. Dijk, T. A. van. *Political Discourse and Ideolog*. URL: www.let.uva.nl/~teun.

70. Feldenkirchen M. Angela Merkel. *Der Spiegel*. URL: https://www.spiegel.de/thema/angela_merkel/p320/

71. Focus Online. 26.09.2013. URL: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/Topics_Ext_Content/IFC_External_Corporate_Site/IFC+CG/Resources/Focus_Case+Studies/
72. Gemeinsam für Deutschland – mit Mut und Menschlichkeit. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD. 11.11. 2005. Berlin, 2005. 190 s.
73. Gilissen J. Angela Merkel's legacy: An open-border policy: The decision of an individual or one of the mass? Leiden: Leiden univ. press, 2017. 35 p.
74. Kornelius S. Angela Merkel. Die Kanzlerin und ihre Welt. Hamburg: Hofmann&Campe Verlag, 2013. 284 s.
75. Langguth G. Angela Merkel. München, 2005. 399 S.
76. Langguth G. Angela Merkel. Aufstieg zur Macht. München, 2007. 496 S.
77. Lau M. Merkel, die Sphinx. *Die Welt*. Berlin, 2007. 16 November. S. 2.
78. Laufer H., Muench U. Das foederative System der Bundesrepublik Deutschland. Opladen, 1998. 186 p.
79. Merkel A. Aus meiner Sicht. *Union. Das Magazin der CDU Deutschlands*. Berlin, 1999. Nr. 2, Juni. S. 19.
80. Merkel A.: Demokratischer Sozialismus ist ein Widerspruch in sich. Interview mit Angela Merkel. ARD, Tagesthemen. 3 Dezember 2007, 22: URL: <http://cvd.bundesregierung.de/Content/DE/Medienspiegel/Inland/Fernsehen/Interview>
81. Merkel A. Die von Helmut Kohl eingeräumte Vorgänge haben der Partei Schaden zugefügt. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Frankfurt a/M., 1999. 22 Dezember. S. 1.
82. Merkel A. In unruhiger Zeit: Reden und Aufsätze aus drei Jahren deutscher Einheit. Bonn, 1994. 202 S.

83. Merkel A. Mein Weg. Angela Merkel im Gespräch mit Hugo Müller-Vogg. Hamburg, 2004. 272 S.

84. Merkel A. Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel vor dem Deutschen Bundestag am 30. November 2005 in Berlin. *Bulletin der Bundesregierung*. Nr. 93-1. 30 November 2005. 36 S.

85. Merkel A. Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel zum Treffen der Staats- und Regierungschefs der Europäischen Union, zur Lage in der Ukraine am 6. März 2014 vor dem Deutschen Bundestag am 13. März 2014 in Berlin. *Bulletin der Bundesregierung*. Nr. 25-1. 13. März 2014. 9 s.

86. Merkel A. Rede von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel vor der U.S. Chamber of Commerce am 2. Mai 2014 in Washington. *Bulletin der Bundesregierung*. Nr. 48-1. 2. Mai 2014. 11 s.

87. Merkel A. Rede von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel beim 99. Katholikentag im Rahmen der Diskussionsveranstaltung «Hat die Welt noch einen Platz für Europa?» am 30. Mai 2014 in Regensburg. *Bulletin der Bundesregierung*. Nr. 63-1. 30. Mai 2014. 6 s.

88. Merkel A. Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel zum G-7-Gipfel am 4. und 5. Juni 2014 in Brüssel vor dem Deutschen Bundestag am 4. Juni 2014 in Berlin. *Bulletin der Bundesregierung*. Nr. 65-1. 4. Juni 2014. 11 s.

89. Merkel A. Rede von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel auf der Jahrestagung des Gesamtverbandes der Deutschen Versicherungswirtschaft e.V. (GDV) am 26. November 2014 in Berlin. *Bulletin der Bundesregierung*. Nr. 139-3. 29. November 2014. 10 s.

90. Merkel: Russland soll wieder unser Partner werden. Europa Objektiv. URL: http://europaobjektiv.com/nachrichten/nachrichten_703.html.

91. Merkel-Interview: Um beide Stimmen für die CDU kämpfen. Die Rheinische Post vom 18.09.2013. URL: <http://www.cdu.de/artikel/merkel-um-beide-stimmen-fuer-die-cdu-kaempfen>

92. Merkel-Interview: Viele Länder beneiden uns vom 17.09.2013. URL: <https://www.cdu.de/artikel/merkel-viele-laender-europas-beneiden-uns>
93. Merkel-Interview: Vielen Menschen geht es heute besser vom 27.08.2013. URL: <https://www.cdu.de/artikel/merkel-vielen-menschen-geht-es-heute-besser>.
94. Merkel rechtfertigt Treffen der G7 ohne Russland. Die welt. – URL: http://www.welt.de/newsticker/dpa_nt/infoline_nt/thema_nt/article128705159/Merkel-rechtfertigt-Treffen-der-G7ohne-Russland.html.
95. «Merkel will nicht mehr für Parteivorsitz kandidieren». URL: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/cdu-angelamerkel-will-nicht-mehr-fuer-parteevorsitz-kandidieren-a-1235646.html>
96. Merkel A. Unsere gemeinsame Werte stärken. *Die Bundesregierung*. 23.11.2016. URL: [bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2016/11/2016-11-23-haushaltsrede-merkel.html](https://www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2016/11/2016-11-23-haushaltsrede-merkel.html)
97. Merkel's Struggle to Gain Trump's Ear Leaves Berlin Sidelined. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-04-16/merkel-s-struggle-to-gain-trump-s-ear-leaves-berlin-sidelined>
98. Müller P. Sie hat die CDU zu ihrem Glück gezwungen. *Welt am Sonntag*. Berlin, 2007. S. 25.
99. Poroschenko warnt vor Folgen eines «Hybridkrieges». *Посольство України у Федеративній Республіці Німеччина*. URL: <http://germany.mfa.gov.ua/ua/press-center/publications/3463poroschenko-warnt-vor-folgen-eines-hybridkrieges>.
100. Roll E. Die erste. Angelas Merkels Weg zur Macht. Hamburg, 2005. 363 S.
101. So lasst Donald Trump Kanzlerin Merkel abblitzen. *Huffington post*. URL: https://www.huffingtonpost.de/entry/medienbericht-wie-donald-trump-kanzlerin-merkel-auflaufen-lasst_de_5adb0b26e4b075b631e60327

102. Sternburg von W. (Hrsg). Die deutschen Kanzler. Von Bismarck bis Merkel. Berlin: Aufbau-Verlag, 2006. 730 s.
103. Stock W. Angela Merkel. Eine politische Biographie. München, 2000. 206 S.
104. Tucker R. C. Politics as Leadership. Columbia: University of Missouri, 1981. 224 p.
105. Vorläufiges Ergebnis der Bundestagswahl 2017 – Sitzverteilung.
URL: <https://www.wahlrecht.de/news/2017/bundestagswahl-2017.html>

Summary

Around the world the image of a political leader plays a significant role in the fate of the state. The leader of the state, as first country person, is responsible for the correct perception of his appearance, his words and deeds as a representative of the country in the international arena, and as the main representative of power for its population. The level of success of both foreign and domestic policy depends on his behavior, which corresponds to the chosen political image. The degree of legitimacy of power in the state and the place of the state in the world political arena directly depend on the image of the country's leader. Therefore, the process of creating and maintaining the desired image of a political leader is now given special attention. Recently, a detailed study and analysis of the image of a politician is conducted in order to improve the methods and tools of its construction.

German Chancellor Angela Merkel's image is calm, confident that "a drop of stone is sharpening", capable of overcoming political rivals and phlegmatically pursuing its goal where another politician would have staged a storm - the best chancellor for such times. Its principle: to change the unpleasant reality, you must first recognize that it is. Merkel's political style is characterized by a number of unique personal characteristics that initially distinguished her from professional Western politicians. The first thing that catches eyes is the naturalness of her political behavior. She does not belong to those who win hearts with strong emotional pressure. She is convincing gradually, and that is why the sympathies that voters have for her are more thorough and stable. Restraint and activity have merged so much with Merkel's political image that they have become part of her image.

Journalists called her a "people's teacher" - for her ability to clearly explain complex topics to the masses. Merkel reached the voter, using intelligence, logic, clear argumentation, affecting not so much emotions as the mind. And she knows how to joke about herself - a quality that is rare for a politician. Restraint and the activity of the political image are closely connected with another characteristic feature: the unwillingness to make one's personal life public. This feature contradicts the strategies of modern political marketing, according to which skillful self-staging is the key to political success. But for Merkel, this is secondary, and she follows the well-known rule of "less is better", strictly dosing information of personal plan.

And Merkel disagreed with the famous feminist Alice Schwarzer, who had high hopes for the "Frau Chancellor". Being a woman, Merkel argued, is not a political program. To bet on one's gender in the struggle of political parties is to deny all these parties together with their programs. However, in the course of her career, she played in a purely feminine way on the fact that her male opponents underestimated her and used male vanity to their advantage.

Since the second half of the 1990s, reunified German politicians have so often talked about "innovation", assured that Germany needs it and that they are its bearers, that the word was selected. like word of the year ". Chancellor Angela Merkel is an innovation. Perhaps not the one dreamed of by political parties (including her own), but in this case it is indisputable. The first woman became chancellor. The first of the new federal states to rise to such a political height. She is the youngest of all the federal chancellors to visit her.

Merkel's political socialization did not take place in the "Democratic Breakthrough" or in the Mezier government - short-term, Western-oriented political phenomena of transition - but in the "Bonn" CDU party, which took place but actually remained. The characteristics of this powerful party features, the "Rhine" traditions that prevailed in the old Germany, ideological attitudes determined the position of Merkel at the beginning of her party career, at the end of the "Helmut Kohl era", the last years of the Bonn Republic.

During the opposition crisis and in the process of ideological and personal emancipation from her "political parents", Merkel, developing new domestic political concepts under the slogan of returning to the origins of the social market economy, increasingly distanced herself from the Catholic and social traditions of the old CDU an experiment called the "new social market economy."

Merkel was particularly successful in her foreign policy, in which such qualities of her character as perseverance and pragmatism prevailed. Friendship with the United States played an important role for her, and she attached great importance to the moral and legal aspect of relations with problematic countries, criticizing the Social Democrats for their tolerance of Russia or China. The ability to compromise in the name of a common goal has served her well and helped to modify her domestic and foreign policy concepts since coming to power. The fact that the partners in the "grand coalition" do not block each other from working together, that the coalition, at least in a number of important topics for the country, proved to be workable - largely due to Merkel. In addition, under her leadership, the CDU was able to push the Social Democrats to the moderate left of the political spectrum and occupy the "political center" - a favorable position that attracts new voters to the party.

Europe, led by Merkel, remained on the tracks of "deep concern" during the events of the war in Syria, as well as during the Euromaidan, the illegal Russian occupation of Crimea and parts of Donbas in Ukraine. The military conflict near the EU threatened instability on the eastern borders, which is why EU leaders began to play the role of mediators in the Russian-Ukrainian confrontation. In 2014-2015, with the mediation of Merkel and French President Francois Hollande, the so-called "Minsk process" began. They saw the first and second agreements in Minsk as a chance for reconciliation. The German Chancellor later stated that the agreements were not being implemented. Despite Germany's desire to expand the

EU to Eastern Europe, Chancellor A. Merkel's position on Ukraine can be described as pragmatic and cautious. Given the serious security problems in Europe, Germany continues to fund Ukraine's European aspirations, while balancing relations with Russia.

It is obvious that her political style meets some of the deep psychological needs of Germans in troubled times. The euphoria of German reunification replaced by the shock of social reforms, the euphoria of European enlargement replaced by the shock of intra-European institutional crises and migration flows, the global financial and economic crisis, the wars and chaos in the Middle East and the immigration tsunami and coronavirus outbreak.

Merkel has become a leader with her own views on the country's development and tough management skills. She had to deal with challenges not only in Germany but also in the European Union. At the same time, in Germany, the Chancellor will be remembered for the implementation of major state and social programs and initiatives, as well as the country's energy transition plan.